

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 43 (2569)
ПЯТНІЦА
22
кастрычніка 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

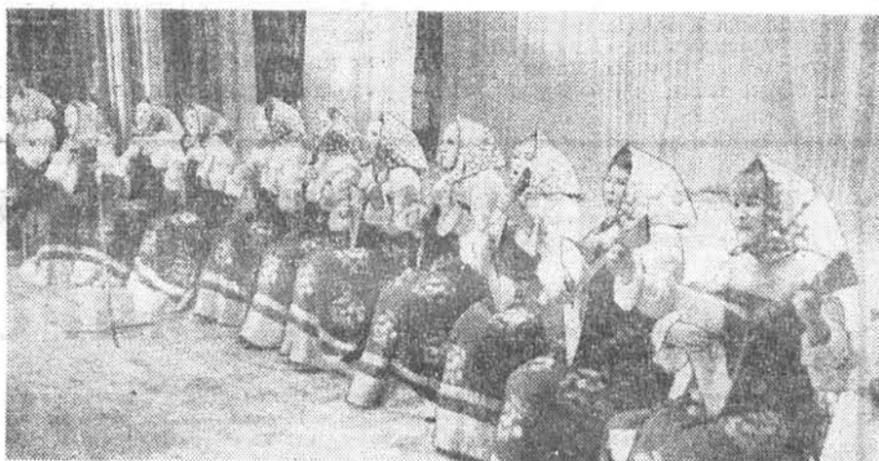
Беларускі народны карагод «Гусарыкі» ў выкананні танцавальнага калектыву вёскі Харошкі Магілёўскага раёна.

Спявае Зінаіда Абушкевіч.

Танец «Трасуха» выконваюць медсястра Галля Бажнова і навучэнец Магілёўскага культасветаучылішча Уладзімір Харашун.
Фота У. КРУКА.

Ансамбль «Вясёлыя балалайкі» Палаца культуры чыгуначнікаў станцыі Магілёў.

У Беларусі праходзіць рэспубліканскі тэлефестываль народнай творчасці, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння Савецкага Саюза. Кожнае вобласць рытуе канцэрт, які транслюецца па рэспубліканскім тэлебачанні. Дзешчыя нумары з гэтых канцэртаў складаюць канцэрт ад Беларусі, які будзе перадавацца па Цэнтральным тэлебачанні ў другой палавіне снежня бягучага года. Так п'ятнаццаць сяцёр-рэспублік прымуць удзел

ва Усесаюзным тэлефестывалі народнай творчасці.

У мінулую нядзелю гасцямі Мінска былі магіляўчане — нумары іх тэлеканцэрта вы бачыце на здымках. Справаздачу пра канцэрт чытайце на 2-й старонцы сённяшняга нумара газеты.

Наступны канцэрт адбудзецца ў нядзелю, 24 кастрычніка. Эстафету бяра Мінская вобласць.

Беларускі народны танец «Лявоніха» выконвае народны ансамбль танца Палаца культуры Магілёўскага завода штучнага валайна.

Жаночы вальны ансамбль вёскі Усполле Мсціслаўскага раёна.

ДЗЕЯЧЫ ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА, РАБОТНІКІ КУЛЬТУРЫ! ВЫСОКА НЯСІЦЕ СЦЯГ ПАРТЫЙНАСЦІ І НАРОДНАСЦІ СА- ВЕЦКАГА МАСТАЦТВА, АДДАВАЙЦЕ ЁСЦЕ СІЛЫ І ЗДОЛЬНАСЦІ ВЫХАВАННЮ БУДАЎНІКОЎ КАМУНІЗМА!

З ЗАКЛІКАУ ЦК КПСС ДА 54-Й ГАДАВІНЫ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ.

ад пятніцы да пятніцы

ПАЛЯПШАЦЬ РАБОТУ РЭДКАЛЕГІЙ

З АДКРЫТАГА ПАРТЫЙНАГА СХОДУ СІЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

Адбыўся адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР, на якім абмяркоўвалася пытанне аб рабоце рэдакцыйных калегій часопісаў «Польмя», «Малодосць», «Неман», «Беларусь» і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

Змястоўным было паведамленне галоўнага рэдактара часопіса «Польмя» П. Кавалёва. Ён ахарактарызаваў работу рэдакцыйнай калегіі выдання як станоўчую. Члены рэдакцыйнай калегіі рэгулярна збіраюцца для зацвярджэння рабочых планаў часопіса, грунтоўна знаёмяцца з творами, што рыхтуюцца да друку, выказваюць свае карысныя заўвагі. Асабліва значную дапамогу аказваюць часопісу пісьменнікі Іван Шамякін, Янка Брыль, Кандрат Крапіва і Анатоль Вялюгін. Але ж, на думку Паўла Кавалёва, рэдакцыйную калегію карысна было б вбавіць, папоўніць за лік вядомых беларускіх пісьменнікаў, бо менавіта

рэдакцыйная калегія вызначае галоўны напрамак часопіса.

Галоўны рэдактар часопіса «Неман» А. Макаёнак падзяліўшыся думкамі аб рабоце рэдакцыйнай калегіі, узяў слушнае пытанне аб прыцягненні да рэцензавання рукапісаў шырокага кола кваліфікаваных рэцензентаў. На думку прамоўцы, гэта значна палепшыла б адбор твораў, якія друкуюцца на старонках часопіса.

Прапанову Андрэя Макаёнака падтрымаў галоўны рэдактар часопіса «Малодосць» А. Асіпенка. Ён таксама паслаўся на пэўную складанасць у рабоце рэдакцыйнай калегіі: часам, напрыклад, вельмі цяжка зрабіць таг, каб буйныя творы, якія плануюцца ў нумар, чыталіся ўсім членамі рэдакцыйнай калегіі.

З удзячнасцю гаварыў пра работу рэдакцыйнай калегіі галоўны рэдактар штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» Л. Прокша. Члены калегіі, асабліва такія, як народны мастак

Заір Азгур, народны артыст СССР Рыгор Шырма і пісьменнікі Мікола Ткачоў і Анатоль Грачанікаў, прымаюць актыўны ўдзел у рабоце рэдакцыі, памагаюць у вырашэнні важных пытанняў. У гэтым годзе рэдакцыйная калегія заслухала на сваім пасяджэнні, як прауюць у святле гістарычных рашэнняў XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза аддзелы літаратуры, тэатра, кіно і музыкі. Аднак ёсць меркаванне збіраць такія пасяджэнні часцей.

Пра работу рэдакцыйнай калегіі часопіса «Беларусь» зрабіў інфармацыю адназначна сакратар часопіса М. Доцін.

У спрэчках выступілі Аляксандр Міронаў, Заір Азгур, Уладзімір Мехай, Мікола Ткачоў, Георгій Шыловіч і іншыя. У прыватнасці, Заір Азгур, даючы ўвогуле станоўчую ацэнку рабоце рэдакцыйнай калегіі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», зрабіў заўвагу: на яго думку, трэба не так «усеядна» ставіцца да ацэнкі і публікацыі твораў выяўленчага мастацтва. Уладзімір Мехай адзначыў, што на старонках штотыднёвіка змяшчаюцца тыя творы выяўленчага мастац-

тва, якія атрымалі прызнанне грамадскасці.

Падсумоўваючы вынікі гаворкі аб рабоце рэдакцыйных калегій часопісаў «Польмя», «Малодосць», «Неман», «Беларусь» і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», сакратар бюро партыйнай арганізацыі СП БССР А. Кулакоўскі падкрэсліў карысць такога абмеркавання. Выявілася і станоўчае і адмоўнае. Заслгоўвае адабрэння работа рэдакцыйнай калегіі часопіса «Польмя». І ў той жа час недаравальна, што ў часопісе «Беларусь» сёлета яшчэ не збіралі ніводнага пасяджэння рэдакцыйнай калегіі. Пажадана таксама, каб часопіс «Неман» адводзіў больш месца твораў беларускіх пісьменнікаў.

На партыйным сходзе было адзначана, што некаторыя члены рэдакцыйнай калегіі пры абмеркаванні твораў, прапанаваных да друку, ухільваюцца ад ацэнкі і рэкамендацый, увогуле пасіўна ставяцца да ўскладзенага на іх адназначна абавязку.

Па абмеркаваным пытанні была прынята адпаведная пастанова.

Партыйны сход заслухаў таксама інфармацыю сакратара праўлення СП БССР М. Ткачова аб мерапрыемствах пісьменніцкай арганізацыі да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

Працягваем расказаць аб тым, як работнікі культуры Беларусі рыхтуюцца адзначыць 50-годдзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Нам паведамілі:

У ВІЦЕБСКИМ АБЛАСНЫМ УПРАВЛЕННІ КУЛЬТУРЫ

— У клубах, дамах культуры, бібліятэках, — гаворыць намеснік начальніка ўпраўлення М. Шматкоў, — устаноўлены пано, вітрыны, малюнічыя стэнды, прысвечаныя 50-годдзю СССР. «У сям'і адзінай», «Дружба народаў» — вядучая сіла савецкага грамадства, «Квітней Беларусь» — вось некаторыя назвы гэтых тэматычных стэндаў.

З году ў год мадэлююць нашы сувязі з братняй Расійскай Федэрацыяй. Сустрэчы работнікаў культуры са сваімі калегамі са Смаленшчыны сталі ўжо традыцыйны. Вось і п'ядаўна прайшоў сумесны семінар бібліятэчных работнікаў Дубровенскага раёна нашай вобласці і Краснянскага раёна Смаленскай.

У гэтым годзе самадзейныя артысты саўтаса «Адамінікі» Лёзненскага раёна сустрэліся з працаўнікамі саўтаса «1 Мая» суседняга Руднянскага раёна Смаленскай вобласці. Абменьваюцца канцэртамі жыхары калгасаў «Іскра» Смаленскай вобласці і Імя Данукалава Віцебскай. Артысты Руднянскага Дома культуры пабывалі ў калгасе «Бальшавік» Лёзненскага раёна. У кастрычніку артысты з Лёзна пасудуць у госці да руднянцаў. Такі ж культурны абмен наладжаны паміж калгаснікамі нашай вобласці і жыхарамі Пскоўшчыны і братняй Літвы.

ІХ ВОСЕМ — удзельніц этнаграфічнага вакальнага ансамбля з вёскі Усполле, што на Мсціслаўшчыне. Жыццё кожнай вартасце песні. Яно прайшло ў нялёгкай сялянскай працы. Гэта — Кацярына Шэкун, Марыя Ханейская, Палагея Казакова, Таццяна Сідаранка, Зоя Капітанова, Марыя Гладкова, Сцепаніда Давыдзенка і Феня Рудкоўская. Самая старэйшая спявачка семдзесят год, маладзейшая — за сорок. Кацярына Шэкун выгадала шасцёра дзяцей. Трое сыноў прауюць у калгасе: адзін — кінамаханік, другі разам з бацькам будзе дамы, трэці — трактарыст. Ды і Кацярыну Васільеўну не трэба запрашаць на работу, сама бяжыць і на жыво, і на сенакос. Яшчэ тэхнічкай у калгасным клубе робіць. Ды і шаснаццаць унукаў... Клопату хапае.

Гэтак у працы жыве кожная. Але песня — самая вялікая іх любоў і радасць. На поле ідуць — спяваюць, з поля вяртаюцца — спяваюць. І святы і будні без песні не абыходзяцца.

— Прыехалі ў Мінск на канцэрт, вельмі ж хочацца выступіць у сталіцы, — расказвае Феня Рудкоўская. — А сэрца баліць, бо яшчэ не ўсправіліся ў калгасе з бульбай. Адаптваем і худзенька дадому. А можа папозніць, яшчэ і ў Маскве выступім, — усміхаючыся, кажа старая калгасніца.

У зацінным куточку палаца чулася мелодыя прыгожай песні. Ішла «генеральная» рэпетыцыя. Успольскія жанчыны прывезлі ў Мінск даўнае народнае песні з 140, якія ў рэпертуары ансамбля: «Калія гаю» і «Пад рошчаю зялёнаю». А нехта з кабет завёў і песню, складзеную ўдзельніцай ансамбля Марыяй Ханейскай, пра родны калгас:

Ты сёла маё, сёла новае,
Ой, чым жа, сёла, прыўкрашана?
Прыўкрашана сёла новае
Бульбаю ды капустаю...
Камбайнерамі,
Ды самадзейнымі трактарыстамі,
Ды самадзейнымі артыстамі...
Можа б доўга яшчэ спя-

ПЕСНІ І ТАНЦЫ ПРЫДНЯПРОЎЯ

валі калгасніцы пра тое, чым знакамітае іх сёла новае, іх родны калгас «Чырвоны Кастрычнік», але пачуўся сігнал — артыстак паклікалі на сцэну.

Вядучы канцэрта аб'явіў, што этнаграфічны вакальны ансамбль з вёскі Усполле выканае народную песню «Пад рошчаю зялёнаю». Зала прыціхла, і калгасніцы заспявалі жартуючыю песню пра дзяўчат, якія пасеялі лён, пра тое, як «павадзіўся сівы конь ды павытаптаў дзёўкам лён»...

Нібыта блакітныя хвалі Дняпра дыкнулі ў глядзельную залу палаца культуры Мінскага камвольнага камбіната, калі ў блакітных касцюмах на сцэне з'явіліся артысты аркестра народных інструментаў. Пад кіраўніцтвам Л. Іванова ён урачыста выканаў прэлюдыю «Слава народнаму Савецкаму краіны» С. Шышова. Мэгунта прагучала песня М. Наско на словы Я. Коласа «Ленінскім шляхам» у выкананні аб'яднанага хору ў складзе народнай харавой капэлы Магілёўскага гарадскога дома культуры і хору музычнага вучылішча.

А вось ужо на сцэне з'явілася, заўжды маладая і задорная «Лявоніха» (пастанова народнага артыста БССР С. Дрэчына) у выкананні ўдзельніцаў народнага ансамбля танца завада

штучнага валакна. Не часта ўбачыш, каб артысты-аматары з такім захваленнем выступалі на сцэне.

Адзін нумар канцэрта змяняе другі. Ансамбль народных інструментаў і ансамбль цымбалістаў з бляскам выканалі «Польку» М. Чуркіна і «Беларускія танцы» І. Жыноўча. Хораша прагучала жартуючая песня «Ой там, на тэргу, на базары» ў выкананні народнага хору дзярак Вератынскага сельскага клуба Бобруйскага раёна. Паспяхова выступілі салісты Зінаіда Абушкевіч, Людміла Мазалькова, Алена Петухова, Алег Галубоўскі. У чуйным суправаджэнні ансамбляў народных інструментаў і скрыпачоў і народнага сімфанічнага аркестра салісты выканалі песні Я. Глебава і Ю. Семлянкі, ар'ёза маці з кантаты «Нам праэбэн мір» А. Новікава, народныя песні.

Упрыгожыла канцэртную праграму выступленне танцавальнага калектыву вёскі Харошкі Магілёўскага раёна. Мінчане ўжо знаёмыя з гэтым самабытным калектывам, якім кіруе загадчык сельскага клуба Іван Талкачоў — вялікі энтузіяст народнай харэаграфіі і песні. Пры яго актыўным удзеле ўзноўлены народныя танцы «Гусарыкі», «Чыжык», «Падушачка», «Субота». Асабліва

цікава быў выкананы каргод «Гусарыкі» ў суправаджэнні калгасніцы-пенсіонеркі скрыпачкі Ефрасіні Васільеўны Міхайлавай. У калектыве шчасліва спалучаецца талент маладых і старых калгасніц, тых, хто яшчэ не забыў, як даўней танцавалі ў вёсцы.

Народны ансамбль танца «Вяснянка» Дома культуры аўтазавода імя Кірава выканаў віхурную «Трасуху» і імкліваю «Вясковую вясёлую». Асабліва запомніліся ў танцы навучнец культуры ветучылішча Валодзя Харашук і яго партнёрка медсястра Галя Бажкова. Яны танцавалі лёгка, з задорам.

Парадаваў вакальна-інструментальны ансамбль «Вяселья балалайка» Магілёўскага дома культуры чыгуначнікаў. І арыгінальныя касцюмы, і частушкі на мясцовыя тэмы, якія выконвалі маладыя чыгуначніцы, прыемна ўразілі і ўсхвалявалі. Добрай акрасай канцэрта было выступленне ўдзельніка мастацкай самадзейнасці Горацкага раёна Мікалая Мініна. На бяросце ён па-майстэрску перадаў і салаўіны пошчак, і некалькі мелодый папулярных беларускіх песень. Пospеху канцэрта ў многім спрыялі вядучыя А. Гарленка, А. Ліччэўская і В. Шчарбіна.

Гэта быў сапраўды святочны, радасны канцэрт, які засведчыў, як багата на таленты Прыдняпроўская зямля, як хораша квітнее на ёй народнае мастацтва.

Я. ДАНСКАЯ.

ДА ЮБІЛЕЮ Ф. ДАСТАЕЎСКАГА

У рэспубліцы пачалася падрыхтоўка да святкавання 150-годдзя з дня нараджэння вялікага рускага пісьменніка Ф. М. Дастаеўскага. Пры Саюзе пісьменнікаў створана юбілейная камісія ў складзе: М. Лынькоў (старшыня), Ю. Міхневіч, Я. Брыль (намеснікі), А. Адамовіч, А. Асіпенка, А. Барушка, Д. Бугаёў, П. Кавалёў, М. Красоўскі, І. Мележ, І. Навуменка, Л. Прокша, А. Сеўчанка, Я. Скрыган, Э. Цыганкоў, І. Шамякін.

Адбылося першае пасяджэнне камісіі пад

старшынствам народнага пісьменніка рэспублікі М. Лынькова. Вырашана правесці ў бліжэйшы час юбілейны вечар, прысвечаны Ф. Дастаеўскаму. Літаратурны вечар адбудзецца і ў вёсцы Дастоева Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці, дзе жылі продкі вялікага пісьменніка. У бібліятэках рэспублікі будуць наладжаны выстаўкі твораў Ф. Дастаеўскага, у вышэйшых навуковых установах і школах пройдучы гутаркі, лекцыі, вечары.

«УСЕ ИНСТРУМЕНТЫ ўздзеяння на розум, якія знаходзяцца ў руках буржуазіі, — друк, кіно, радыё, — гаворыцца ў справядным дакладзе ЦК КПСС XXIV з'езду КПСС, — мабілізаваны на тое, каб уводзіць у зман людзей, унушаць ім увялічце аб ледзь не райскім жыцці пры капіталізме, узводзіць паклёп на сацыялізм. Эфір літаральна насычаны ўсемагчымымі выдумкамі аб жыцці нашай краіны, братніх краін сацыялізма».

На ідэалагічную вайну трацяцца велізарныя грошы. На яе службу пастаўлены магутныя тэхнічныя сродкі.

Гіганцкі памераў дасягнуў прапагандысцкі апарат. Так, у амерыканскім інфармацыйным агенстве ЮСІА, якому падпарадкавана радыёстанцыя «Голас Амерыкі», працуе 13 тысяч спецыялістаў. Па паўтары тысячы чалавек у штабах радыёстанцыі «Свабода» і «Свабодная Еўропа», якія ўтрымліваюцца за кошт Злучаных Штатаў Амерыкі.

З «псіхалагічнай вайны» цесна звязана дзейнасць розных цэнтраў па вывучэнні праблем камунізму і краін сацыялістычнага лагера. У ЗША каля 170 універсітэтаў, каледжаў і іншых устаноў, якія ў той ці іншай меры займаюцца вывучэннем СССР: мовы, літаратуры, эканомікі, унутранай і знешняй палітыкі, заканадаўства, ідэалогіі, прэсы, рэлігіі і гісторыі. Найбольш буйныя цэнтры «рускіх даследаванняў» — Калумбійскі, Гарвардскі, Індыянскі, Мічыганскі, Каліфарнійскі і Вашынгтонскі ўніверсітэты.

Паводле прыблізных дадзеных, 3 тысячы «саветолагаў» розных спецыяльнасцей выдаюць у ЗША штогод да 800 адкрытых публікацый у выглядзе кніг, брашуры і артыкулаў.

Аб тым, што ўяўляе сабой прадукцыя рэакцыйных заходніх саветолагаў і як яна рыхтуецца, пойдзе гаворка ў гэтым нарысе. Для агляду мы, зразумела, маглі ўзяць толькі адзін з участкаў іх шырокай «творчай нівы».

ПРАДМЕТ ПАВЫШАНАЙ УВАГІ САВЕТОЛАГАЎ

ДА НЕКАТОРЫХ бакоў унутранага жыцця СССР і яго гісторыі ў амерыканскіх саветолагаў павышаная цікавасць. Гэта, у прыватнасці, сфера нацыянальна-адносін. Бадай, няма іншай галіны, дзе б так скажаліся факты, падзеі, працэсы, гісторыі.

Павышаная цікавасць саветолагаў да нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва ў Савецкім Саюзе, да нацыянальна-палітыкі КПСС зразумелая. Створаная на базе сацыялістычнага ладу, шматнацыянальная дзяржава стала прыкладам дружбы народаў, фактарам, які аказвае ўсё большае ўздзеянне на ход сусветнай гісторыі. Усё шырэйшае разгортванне нацыянальна-вызваленчага руху, распад калісці магутных калоніяльных імперыяў, міжнацыянальны і расавыя канфлікты ў капіталістычным свеце робяць яшчэ больш пераканаўчым і прыцягальным прапанаваны сацыялізмам шлях вырашэння нацыянальнага пытання.

Нацыянальная праблема прыцягвае нашых класавых праціўнікаў і яшчэ ў адным плане. У пошуках «слабых месцаў» у савецкім грамадстве і Савецкай дзяржаве асобныя надзеі ўскладаюць на сферу нацыянальных адносін. Менавіта тут яны намагавыцца знайсці сулярчлівыя тэндэнцыі і цэнтрабегныя сілы. Так, прыбягаючы да ілжэнавуковых паралеляў, англійскі гісторык Г. Сетан-Уотсан піша: «З'яўляецца ісцінай, што нацыяналізм асабліва моцна выражаны ў тых краінах, якія яшчэ з'яўляюцца калоніямі заход-

ніх дзяржаў. Цяжка сказаць, ці з'яўляецца нацыяналізм яшчэ моцным сярод нярусскіх народаў Савецкага Саюза пад покрывам таталітарызму, але гістарычны вопыт іншых імперыяў наводзіць на думку, што гэта менавіта так».

Нацыяналізм і шавінізм — адна з самых галоўных ідэалагічных прылад ворагаў камунізму. Пралетарскаму інтэрнацыяналізму, згуртаванню народаў у барацьбе за мір і прагрэс супрацьпастаўляецца ідэалогія варажасці, нацыянальнай выключнасці. Карыстаючыся шырокім арсеналам прапагандысцкіх сродкаў, яны ўсяляк раздуваюць нацыянальнае, супрацьпастаўляючы яго агульным інтарэсам народаў сацыялістычных краін, спрабуюць іграць на нацыянальных пачуццях, імкнуцца ажывіць даўно адвергнутыя ідэі, выклікаць падазронасць і недавер. Варажыя ідэалогія ўсюды шукае сабе глебу, каб сеяць атрутныя зерні. Нацыяналістычныя пера-

Пэўнае месца тут адведзена і розным «інстытутам», дзе супрацоўнічаюць рускія белаземігранты, здраднікі радзімы перыяду другой сусветнай вайны. Ажыццяўленне нацыянальнай палітыкі і, у прыватнасці, нацыянальна-дзяржаўнае будаўніцтва — цэнтральная тэма ў «навуковай» прадукцыі так званых «інстытутаў беларускай навукі і мастацтва». Зноў і зноў уваскрэшэцца тое, што было калісці напісана беларускімі буржуазнымі нацыяналістамі. Асабліва настойліва прапагандаецца ідэя аб тым, што Савецкая ўлада і Беларуская Савецкая Рэспубліка навязаны народу зvonку, што бальшавікі быццам устанавілі свой кантроль над Беларуссю і г. д. і да т. п. Гістарычная тэматыка нярадкая і ў перадачах радыёстанцыі «Свабода». І ўсюды тая ж прыёма фальсіфікацыі і падтасоўкі. Нават цытаты з работ савецкіх аўтараў нярэдка падаюцца ў прэпараваным выглядзе.

В. КРУТАЛЕВІЧ

ПА КАНВЕ ВЫДУМАНЫХ КАНФЛІКТАЎ

жыткі (а яны, як вядома, характэрны вялікай жывучасцю і кансерватызмам) якраз і ёсць тое слабіўнае асяроддзе, дзе імперыялістычная прапаганда спрабуе збіраць ураджай.

Нават пры беглым азнамленні з сучаснай буржуазнай літаратурай выяўляеш пэўную спецыялізацыю саветолагаў. Адны, напрыклад, амерыканскія гісторыкі і сацыёлагі, спецыялізуюцца па савецкіх рэспубліках Сярэдняй Азіі (А. Парк, С. Зянкаўскі, М. Рыўкін), другія — па Украіне (А. Адамс, Р. Салівэн, Б. Дзмітрышын), трэція — па Беларусі (Н. Вакан), чацвёртыя — па тэарэтычных пытаннях савецкай нацыянальна-палітыкі і федэралізму (А. Інкелес, А. Лоу, Ф. Багхорн, Э. Гудман), пятая пішуць абагульняючыя работы (Р. Пайпс).

З прычыны агульнасці ідэйных лаціў і мэт незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці саветолагі адчуваюць покая адзін аднаго, складаюць агульны фронт у ідэалагічнай барацьбе. Нацыянальныя адрозненні ўплываюць толькі на стыль, тэматычны напрамак. Розніца, галоўным чынам, у аргументацыі, выкладанні матэрыялу, умённі «падаць» яго чытачу і г. д. Але дух, ідэйная накіраванасць застаюцца адзінымі для ўсіх. Агульныя адпраўныя ідэі і ўстаноўкі вандруюць з адной работы ў другую. З гэтага пункту гледжання малая розніца паміж прыхільнікам нацызму немцам Е. Енгельгартам і амерыканцам Р. Пайпсам. Аднымі і тымі ж прынцыпамі кіраваліся яны, асяцяляючы нацыянальную палітыку Савецкай Расіі, хоць кнігі выдадзены на розных мовах і ў розны час.

«Даследчыя цэнтры» па вывучэнні СССР пакадаюць без увагі Беларусь

У гэтым нарысе аналізуецца «погляд» саветолагаў па такім важным пытанні гісторыі беларускага народа, як стварэнне яго суверэнай нацыянальнай Савецкай дзяржавы. Спецыяльных работ на англійскай, нямецкай і французскай мовах па гісторыі Беларусі першых гадоў Савецкай улады мы не выявілі. Аднак аб нацыянальным руху, утварэнні Беларускай Савецкай Рэспублікі можна прачытаць у многіх кнігах і артыкулах, прысвечаных гісторыі СССР наогул. Да гісторыі ўтварэння савецкіх нацыянальных рэспублік, у тым ліку БССР, у той або іншай сувязі, у тым або іншым плане звяртаюцца многія буржуазныя юрысты, гісторыкі, саветолагі публіцысты. Кожны ў сваім «амплуа» спрабуе расказаць чытачу аб прыродзе савецкай федэрацыі, раскрывае яе сапраўдныя мэты, прычыны ўтварэння нацыянальных рэспублік, СССР і г. д.

ПА ГАТОВАЙ СХЕМЕ БЕЗ ВЕДАННЯ ФАКТАЎ

СЯРОД НАВЕЙШАЙ гістарычнай літаратуры аб нацыянальнай палітыцы СССР вылучаецца перш за ўсё кніга амерыканца Рычарда Пайпса «Фарміраванне Савецкага Саюза. Камунізм і нацыяналізм. 1917—1923». Ужо сама назва кнігі гаворыць аб тым, за якую важную, складаную і працэсную тэму ўзяўся наместнік дырэктара Рускага даследчага цэнтра ў Гарвардскім універсітэце.

Трэба адзначыць, што сярод саветолагаў ёсць аўтары, свайго роду «класікі», на работы якіх робяцца пастаянныя спасылкі, як на прызнаныя аўтарытэты.

І, несумненна, такім аўтарытэтам лічыцца Р. Пайпс. Кніга аб'ёмам 300 старонак, якая выйшла ў 1954 г., праз дзесяць гадоў была перавыдадзена. Спецыялісты, рэцэнзенты называлі кнігу «вельмі важным даследаваннем», «фундаментальнай работай» і г. д., рэкамендавалі яе як дапаможнік для іншых «даследчыкаў» савецкай нацыянальнай палітыкі.

А цяпер звернемся да раздзелу кнігі, дзе аўтар падае гісторыю Беларусі. Як і ўся работа ў цэлым, раздзел пра Беларусь не даследаваўся, а своеасабліва кампільцаваў. Р. Пайпс бярэ факты з работ савецкіх аўтараў В. Кнорына, З. Жылуновіча, В. Шчарбакова і іншых і ўціскае іх ва ўжо гатовую схему. Адвольна нацяганыя факты «павернутыя» ў патрэбным кірунку. Здарэўца, што Р. Пайпс указвае савецкую крыніцу, а ў ёй зусім няма таго, аб чым ён піша. У кнізе, напрыклад, гаворка ідзе аб тым, што мясцовыя арганізацыі дапускалі недаацэнку нацыянальнага пытання, а амерыканскі гісторык прыпісвае гэта Цэнтральнаму Камітэту РКП(б), які, як паказваюць гістарычныя факты, рашуча змагаўся з нацыянальным нігілізмам, папраўляў і накіроўваў мясцовыя арганізацыі. Асабліва гэта ярка відаць на прыкладзе гісторыі стварэння БССР. Крыніцы, здавалася б, зусім правільныя, а канцэпцыя, вывады аўтара вытрыманы ў духу антысавецкага. Зусім зразумела, што шматлікія спасылкі на савецкія крыніцы павінны стварыць бачнасць навуковай аб'ектыўнасці і непрадзятасці.

Але пойдзем далей. Пасля звяржэння ўлады Часовага ўрада, піша Р. Пайпс, «антыбальшавіцкія сацыялістычныя партыі» распаліся, і палітычнае поле засталася «за двума сіламі, а менавіта бальшавікамі, якія кантралявалі большую частку рускай арміі, і Беларускай радай, якая мела ўплыў сярод мясцовых салдат і інтэлігенцыі. Тут усё змешана. І пасля звяржэння ўрада Керанскага дробнабуржуазныя партыі (або як іх называе Р. Пайпс — антыбальшавіцкія партыі) яшчэ не распаліся, а працягвалі лютую барацьбу супраць дыктатуры пралетарыяту, выкарыстоўваючы думы, земствы, выбары ва Устаноўчы сход, прэсу. Менавіта яны, а не Беларуская рада, адыгрывалі галоўную ролю ў барацьбе контррэвалюцыйных сіл супраць Савецкай улады. Гэтыя сілы блакіраваліся з радай і сумесна склікалі ў снежні 1917 г. т. за. Беларускі з'езд».

Аднак далей, прыціснуты фактамі, Пайпс вымушаны будзе не раз ухіляцца ад сваёй прадуманай схемы. Насуперак самому сабе ён заявіць, што аддзяленне Беларусі ў 1917 г. (аўтар мае на ўвазе скліканне нацыяналістычнага Беларускага з'езду) было эфемерным актам.

Калі ж быць дакладным, дык з'езд наогул не прымаў рашэння аб аддзяленні Беларусі. Амерыканскі гісторык павінен быў прызнаць, што беларускія нацыяналісты адчувалі недахоп у «народных паслядоўніках». Гаворачы аб сацыяльнай глебе «беларускага руху», Р. Пайпс прызнае, што ён быў «слабейшы з усіх». Р. Пайпс вымушаны таксама прызнаць непапулярнасць беларускіх нацыяналістаў сярод працоўных і аўтарытэт бальшавікоў, якія ўзначалілі народ у барацьбе за выгнанне захопнікаў — нямецкіх і беларускіх.

Як бы папраўляючы самога сябе, Р. Пайпс сцвярджае, што грамадзянская вайна і савецкае кіраванне зрабілі «беларускі рух» спелым, што «як аддзяленні дасягае палітычнай і філасофскай значнасці». Але ўсё гэта засталася голай дэкларацыяй.

(Працяг на стар. 4—5.)

ДРУЖБА ТВОРЧАЯ І АСАБІСТАЯ

Сярод зарубежных гасцей IV Усеазазнага фестывалю тэлевізійных фільмаў быў у Мінску рэдактар драматычных перадач Пражскага тэлебачання Отakar Фенцла. У свой час ён пераклаў п'есу Кандрата Крапіва «Хто смяецца апошнім», спектакль па якой быў пастаўлены ў Празе Чэхаславацкім тэатрам народнай арміі. Менавіта таму мы і звярнуліся да О. Фенцла з шэрагам пытанняў.

— Чым прывабіла вас п'еса беларускага драматурга? — П'еса «Хто смяецца апошнім» вельмі характэрная для свайго часу. А мне асабліва яна ўяўляецца праблемай традыцый савецкай драматургіі, пачатых сатырычнымі п'есамі Маякоўскага. Таму я і пераклаў п'есу.

— Вы былі на спектаклі ў Празе? Якое ўражанне ён пакінуў?

— Спектакль атрымаўся вельмі цікавы. Рэжысёр паставіўся з пвагай да аўтарскай задумкі, хоць знаўца вашага побыту спектакль, можа, і не задаволіў бы — мы былі не вельмі ўпэўнены ў некаторых дэталях адзення, напрыклад. А ўвогуле спектакль быў у рэпертуары даволі доўга і меў вялікі поспех у гледача. Я хацеў паглядзець спектакль «Хто смяецца апошнім» у купальніцы, але, на жаль, не змог.

— Вашы ўражанні ад нашай сталіцы, краіны?

— На Беларусі я ўпершыню, хоць ведаю яе па розных фільмах, якія паказвала наша тэлебачанне. Беларускі пейзаж вельмі падобны да нашага — многа лясоў.

Мінск мне вельмі падабаецца. Як я чуў, ён адбудаваў пасля вайны зусім нанова. Але я Мінск ведаў яшчэ да сучасны з ім — па працах прагрэсіўных еўрапейскіх тэарэтыкаў архітэктуры. Добра памятаю здымкі Дома ўрада, опернага тэатра, даваеннага кінатэатра «Чырвоная зорка».

Быў у Хатыні. І сама ідэя помніка, і яе вырашэнне — вельмі сучасныя. Няма ніякай пампезнасці і грувацкасці, нішто не перашкаджае натуры. Пераклічка званкоў ураджае — надоўга.

— Некалкі слоў пра беларускія фільмы...

— Вялікае ўражанне на мяне зрабілі дакументальныя фільмы, зробленыя на матэрыяле старых кінахронік. Сам мантаж кадраў надае гэтым фільмам своеасабліваю драматычнасць. Упэўнены, што намі будзе закуплены фільм пра Хатыні. З мастацкіх фільмаў бачыў «Івана Макаравіч». І мушу ска-

Кандрат Крапіва гутарыць са сваім чэшскім перакладчыкам Отakarам Фенцлам.

заць, што не толькі на мяне, але і на ўсіх зарубежных удзельнікаў фестывалю фільм зрабіў надзвычай глыбокае ўражанне. Мы сябе лічым гледачамі і крыху прафесійнымі і бесстароннімі, і каб на пачуцці такога гледача фільм падзейнічаў неспрэчна — такое здараецца не часта. Але калі здараецца, значыць, аўтару ўдалося ажыцця-

віць сваю задуму і стварыць добры фільм... А потым у нашага гасця было спатканне з Кандратам Кандратавічам Крапівай, ішла гутарка пра літаратуру, тэатр, славістыку... Кандрат прыгадаў

свае сустрэчы са Здэнекам Нведлым у Маскве ў 1942-43 гг., паездку ў Чэхаславакію ў 1946 г. На развітанне ён дарыць гасцю сваю новую кніжку.

А. МАЖЭЙКА,
А. ГАБРЫЭЛЯН.

Лічы сустрэліся праз трыццаць гадоў зноў у Врэскай крэпасці. Злева направа: А. Каландадзе, Д. Абдулаев і Н. Лашіноў.

ТУЛУЗА ВІТАЕ РУСКІХ

Высокі пажылы мужчына уважліва разглядаў здымак маладога салдата. Як падобны гэты чалавек да таго — на фатаграфіі. Для аднаго са стэндаў музея мемарыяльнага комплексу «Врэскай крэпасць-герой» Александр Паўлавіч Каландадзе сустрэўся са сваім юнацтвам.

А пад шклом, побач са здымкам, нататка з газеты «Правда» за 4 кастрычніка 1944 года. Называецца «Захапляючая сустрэча рускага батальёна ў Тулузе». Двойчы, тройчы перачытвае яе ветэран, успамінае...

Вогненны досвітак 22 чэрвеня 1941-га. А потым баі, баі... Радзеюць рады абаронцаў крэпасці. Больш як тыдзень ён, намеснік палітруна 3-й роты 1-га батальёна 333-га стралковага палка, не выпускае зброі з рук. У адной сутычцы быў паранены, узяты ў палон і кінуты ў канцлагер каля польскага гарадка Вяла-Падляска. Потым пераведзены ў Люблінскую турму, адкуль неўзабаве ўцёк. Уступіў ў рады антыфашысцкага падполля.

Хутка Аляксандр Каландадзе зноў апынуўся за калючым дротам, гэтым разам у лагеры ваянапалонных у паўднёвым французскім горадзе Кармо. У канцы ліпеня ў лагеры выбухнула паўстанне. Вязні перабілі ахову, авалодалі яе зброяй і ўцэклі. У гарах ля гарадка Жукевіл сабралася больш ста чалавек — савецкіх ваянапалонных, французскіх, чэхі, славакі — тыя, хто некалькі гадоў назад набыў свабоду. Вырашылі стварыць партызанскі атрад. Камісарам

аднадзюна назвалі камуніста Каландадзе.

Першы цяжкі бой атрад правёў з карнай экспедыцыйнай літаральняй праз некалькі дзён, 4 жніўня.

— У лясках пад Кармо хавалася ад рабства больш 15 тысяч жанчын, падлеткаў, дзяцей, — расказвае Аляксандр Паўлавіч. — Карнікі намерваліся жорстка з імі расправіцца. Але мы і байцы іншых атрадаў, якія дзейнічалі ў гэтай зоне, сустрэлі фашыстаў агнём. Асабліва мужна біліся рускія салдаты. Каля трохсот гітлераўцаў знайшлі смерць ад партызанскіх куляў. А назаўтра, 5 жніўня, у Жукевіл брацкая магіла прыняла пяцьдзесят загінуўшых за свабоду Францыі байцоў атрада.

На змену загінуўшым у строй стаялі новыя байцы — уцекачы з іншых канцлагераў, савецкіх ваянапалонных. У жніўні атрад у складзе сід французскага Супраціўлення ўдзельнічаў у штурме Кармо. Авадолаўшы горадак, макі развівалі наступленне на цэнтр дэпартаменту Тарн — горад Альбі. На даламогу адступіўшым часцям фашысты кінулі падмацаванне.

— Ля пасёлка Гарык, — успамінае Каландадзе, — з'явіліся танкі з крывамі. Завязаўся бой. Нашымі дзеяннямі ўмела кіраваў французскі падпалкоўнік, якога мы звалі Эдмунд. З захопленых у немцаў гармат мы расстрэльвалі іх танкі. Ворг адступіў. Маршам увайшлі мы ў Альбі. Французы сустрэклі вызваліцеляў са сцягамі і кветкамі.

Атрад вырас у батальён. Падзю за падзій ачы-

шчаў ён французскую зямлю ад фашысцкай пачысці. Прымаў удзел у вызваленні Кастра і Тулузы.

...І вось гэтая нататка, якую Каландадзе перачытваў больш як праз чвэрць стагоддзя. У ёй карэспандэнт ТАСС пераказаў змест справаздачы з газеты «Ла вуа дэю Мідзі». «Насельніцтва Тулузы, — пісала французская газета, — наладзіла трыумфальную сустрэчу рускаму батальёну. Больш 20 тысяч жыхароў горада выказвалі ўчора сваю радасць і захапленне рускімі салдатамі... Бездакорная выпраўка і цвёрды крок байцоў батальёна выклікалі захапленне натоўпу, які прарваў кардон аховы, каб абняць гэтых людзей, якія, нягледзячы на цяжкія пакуты, ніколі не пераставалі верыць у сваю Радзіму і якія да канца змагаліся за знішчэнне фашызму».

— Так, гэта цяжка забыць, — гаворыць былы камісар батальёна. — З хваляваннем слухалі мы прывітанне старшын мясцовага аддзялення Таварыства «Францыя — СССР» пана Барбю. Ён адначасна рашаючае значэнне Савецкага Саюза ў разгроме агульнага ворага.

Цяжка забыць і ваенны парад у Тулузе, калі батальён другі раз выйшаў на вуліцы горада. Міне, як камісар, запрасілі на трыбуну. Дзе ад імя савецкіх патрыётаў, якія змагаліся ў радах макі, я далажыў генералу дэ Голю аб баявых дзеяннях батальёна. Генерал высока ацаніў франка-савецкае братэрства па зброі ў сумеснай

барацьбе супраць нацызму.

Францыя высока ацаніла подзвігі тых, хто змагаўся і праліваў кроў за яе свабоду. Многія байцы батальёна былі ўзнагароджаны. Пяць ордэнаў і медалю Французскай рэспублікі ўпрыгожылі грудзі камісара. «Афіцэр вилікай мужнасці, які адзін з першых перайшоў у «макі» паўднёвага захаду Францыі, здолеў агупаваць вакол сябе 100 савецкіх салдат... Заўсёды надаваў цудоўны прыклад свайму атраду» — гэтыя радкі пра Каландадзе чытаем у генеральным загадзе № 293 ад 5 ліпеня 1945 года ваеннага губернатара Парыжа, былога камандуючага Унутранымі Французскімі Сіламі, з выпадку ўзнагароды Аляксандра Каландадзе Ваенным крывам і Срэбранай зоркай.

Адгрымелі залпы вайны. Але не адразу паехаў дамоў Аляксандр Каландадзе, якога прызначылі афіцэрам сувязі пры савецкай ваеннай місі ў Парыжы. А калі ступіў на родную зямлю, заплакаў, можа першы раз за ўсе гэтыя гады. Гэта былі слёзы радасці...

Зараз Аляксандр Паўлавіч Каландадзе жыве і працуе ў Тбілісі. Стаў вучоным і пісьменнікам. Доктар філалагічных навук, прафесар, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры Грузінскай Акадэміі навук ён апублікаваў больш 100 навуковых работ. Тэматыка гэтых даследаванняў даволі шырокая — гісторыя грузінскай і рускай журналістыкі, гісторыя грузінскай, рускай і еўрапейскай літаратуры, гісторыя літаратурнай крытыкі. Напісаў больш абаронца цытадэлі над Бугам, удзельнік антыфашысцкага падполля ў Польшчы і французскага Супраціўлення тры дакументальныя творы — «Дні Врэскай крэпасці», «На польскай зямлі», «У макі».

...Праз трыццаць гадоў прыехаў Аляксандр Паўлавіч Каландадзе ў Врэст. Усё яго тут хвалявала — і свяшчэнныя камяні, і рубцы на абнапаленых сценах бастыёнаў. І незабытыя сустрэчы з аднадзюнамі, якія сабраліся на адкрыццё мемарыяльнага комплексу... «Разам з былымі абаронцамі крэпасці Філіпам Ляліковым і Данілам Абдулаевым успомніў удзел ў французскім Супраціўленні. Гаварылі ветэраны аб дружбе савецкага і французскага народаў, загартаванай у агні мінулай вайны».

Ул. ФРЭЙДЗІН.

ПЕРАСЦЯРОГА

Маю і яго памагатыя глядзяць на народ як на вялікі статак, які павінен слепа падпарадкоўвацца іх волі.

З газетнага артыкула.

Людзі, не збівайцеся у статак! Знаю: моцны статкавы пачатак, знаю: тужым мы па ім падчас, знаю: так і падмывае нас — збіцца ў статак,

збіцца і згубіцца недзе ў самай гушчыні яго, збіцца ў статак,

збіцца і пазбыцца вобліку і голасу свайго. Збіцца ў статак,

важаку скарыцца, і у той пакорнасці сляпой тупаць да агульнага карытца, тупаць на агульны вадапой. Гэта так спакусліва:

скарыцца, у саку агульным растварыцца. Гэта так спакусліва,

так цешыць: ад цябе нічога не залежыць. Гэта так заманліва,

так вабіць: спіць тваё сумленне, твая памяць.

Гэта так заманліва...

І ўсё-ткі як бы гэты зман ні быў салодкі, не прымайце, людзі, гэты зман, не прымайце стагнасці дурман. Вы рабіце разам свае справы, вы варыце разам свае стравы, ешце разам з аднаго катла, грэйцеся ля аднаго кастра. Пры жаданні паспявайце хорам, павадзіце разам карагод. Ёсць пытанні — сабірайце кворум, сабірайце форум, веча, сход. Можце патупаць нават строем, калі вас збярэцца больш, чым

трое (калі менш, які там будзе строй, не скамандуеш: «Рады уздой!»). Толькі не збівайцеся ў атару, толькі не губляйце свайго твару.

Вы жывіце разам, ды не ў гурце, а на іншым, на разумным грунце. На другой яднайцеся аснове — на аснове дружбы і любові, на аснове чалавечай роднасці, на аснове чалавечай годнасці. Збіцца ў статак —

гэта не адзінства, збегчы ў статак —

гэта дзэрцірства. Гэта дзэрцірства пад агнём, пад святлом, што розумам завём.

ПА КАНВЕ ВЯДУМАНЫХ КАНФЛІКТАЎ

(Працяг. Пачатак на 3-й стар.)

Калі загадзя навязаная схема, што патрабуе падтасоўкі фактаў, да таго ж яшчэ грунтуецца на павярхоўным веданні крыніц, то ў выніку атрымаецца вельмі скажоная карціна гістарычнай рэчаіснасці. Р. Пайпс сцвярджае, што Беларускі кангрэс быў распушчаны прасавецкімі войскамі «па ўказцы з Масквы». Але вядома, што ў той час (снежань, 1917 г.) ўрад Савецкай рэспублікі і ЦК РСДРП былі ў Петраградзе, а не ў Маск-

ве. На самай справе, Беларускі кангрэс, як паказваюць дакументальныя матэрыялы, быў распушчаны выключна па ініцыятыве самой мясцовай улады. Аб роспуску неадкладна было падакладна было падакладна ЦК партыі, Саўнаркому і Наркамнацу. Цэнтральныя і савецкія органы адобрылі дзеянні Саўнаркома Заходняй вобласці.

У процівагу Беларускаму з'езду, які, паводле сцвярджэння Р. Пайпса, «спрабаваў устанавіць незалежную Беларускаю рэспубліку», «камуністычныя органы» ў Мінску «пры падтрымцы рускіх войск Заходняга фронту», стварылі першы Савецкі ўрад Беларусі. З апублікаваных крыніц, а таксама з тых, на якія спасылася і сам Р. Пайпс, відаць, што ў 1917 г., пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі, у Беларусі не ствараўся беларускі савецкі ўрад. Быў Абласны выканаўчы камітэт і падначалены яму Са-

вет Народных Камісараў, які толькі сваёй назвай быў падобны на ўрад рэспублікі, а на справе з'яўляўся выканаўча-распарадкальным органам Абласнога выканаўчага камітэта.

Вельмі забытаная ў Р. Пайпса гісторыя абвешчэння БССР. З'яўленне нацыянальных рэспублік, у тым ліку і БССР, было звязана нібыта з неабходнасцю супрацьпаставлення большавікам сваёй праграмы нацыяналістам, каб захавалі адзінства былой Расійскай дзяржавы. Р. Пайпс, дарэчы, не спрабуе даказаць або пацвердзіць чым-небудзь гэты свой зыходны тэзіс. Ён піша, што ў «снежні 1918 г. пытанне аб будучым статусе Беларусі стала прадметам абмеркавання на кангрэсе (?!). Паўночна-Заходняга камітэта Рускай камуністычнай партыі, які сабраўся ў Маскве». Пайпс сцвярджае, што абвешчэнне рэспублікі адбылося па ўказцы Савецкага ўрада, які рашыў, што Беларусь павінна стаць нацыянальнай рэспублікай. І першым крокам у гэтым кірунку было ўказанне зверху аб пераіменаванні абласнога партыйнага Камітэта ў Камуністычную партыю Беларусі.

Усё тут пераблытана і скажона. Першае, Паўночна-Заходні камітэт знахо-

дзіўся не ў Маскве, а ў Смаленску. Падругое, у Камуністычную партыю Беларусі, у сувязі з абвешчэннем БССР быў пераіменаваны не абласны партыйны камітэт, а ўся абласная большавіцкая арганізацыя.

Саветолаг старанна абыходзіць факты (яны не ўкладваюцца ў схему), якія сведчаць аб імяненні працоўных Беларусі мець сваю нацыянальную дзяржаву на савецкай аснове. Гэтыя імяненні былі падтрыманы ЦК Кампартыі і Савецкім урадам.

Члены Часовага ўрада Беларусі, прадстаўнікі беларускіх камуністычных секцый інакш не называюцца, як «беларускімі нацыяналістамі». Без усялякіх падстаў Р. Пайпс заяўляе, што «беларускія нацыяналісты» ва ўрадзе, «незадаволеныя сваёй малой уладай, звярталіся ў Маскву за дазволам сфарміраваць другую, выключна беларускую камуністычную партыю, у чым ім было адмоўлена». На справе гаворка ішла аб захаванні пасля абвешчэння БССР беларускіх камуністычных секцый. Цэнтральным Бюро КП(б)Б далейшае існаванне секцый было прызнана нямэтазгодным.

Цалкам перакручана гісторыя ства-

ШТО СНИЦЦА КУРАМ

Не ведаю я, што сніцца арлам
у гнёздах іх, пад нябёсамі,
Ведаю я, што сніцца курам,
калі яны спяць на курсадні.
Няцяжка ўявіць курыныя сны...
Шукае курыца цэлымі днямі
свой корм—на таку,
на сметніку,
ў яме,
шчыруе яна ад зары да зары.
Тым і жыве,
для таго і жыве.

Ёй сон бы той бясконца сніць.
Ды раптам певень—недарэка
залопе, закукарэкае,
і абрываецца сну ніць...

ЭЛЕГИЯ ЧАКАННЯ

Яна ўсё не ідзе,
яна ўсё спазняецца.
А можа яна прайшла міма
і не заўважыла?
А можа прыходзіла ў другі час?
А можа прыходзіла на другое
месца?
А можа мы дрэнна дамовіліся?
А можа...

на мае плечы падае пыл —
зямы і касмічны.
Лісце і зоры падаюць на мае
плечы.
Я адчуваю іх цяжар.
Але яшчэ большы цяжар маёй
адзіноты.

Дзе ж яна?
Ці яна ўжо была?
Ці яна ўжо прыходзіла? —
і працягвала мне насустрач рукі,
і смяялася,
і гаварыла: «Харошы мой».
і гаварыла: «Люблю».
Ці, нічога не гаворачы,
проста тулілася да мяне

Анатолий ВЯРЦІНСКІ

НА АСНОВЕ ЧАЛАВЕЧАЙ РОДНАСЦІ, НА АСНОВЕ ЧАЛАВЕЧАЙ ГОДНАСЦІ...

Толькі і знае, што несці яйкі.
Думкі другой няма ў галаве.
А гонар які? А гонар ніякі.
А слава якая ідзе па пятах?
Іто курыца—
гэта зусім не птушка,
а толькі нясушка ды квактушка,
што песня адна ў яе—
квох ды кудах,
што кветка адна ў яе—
кураслеп,
хвароба адна—
слепата курыная.
Нялёгка яе, курыны хлеб,
доля яе, курыная, крыўдная.
Быў бы хоць певень добры ў яе,
які паважае свае абавязкі.
А ў гэтага выгляд хоць і баярскі,
а ласкі баярскай не дае.
Тузане на хаду за віхор,
і ўжо лапоча з палёгкай крыламі,
і ўжо імчыць на суседні двор
за чужымі хвастамі курынымі.
І вось летуціцца курыцы ў сне,
талі яе ноч на жэрдак гушкае,
што стала яна сапраўднай
птушкаю
і ляціць, ляціць у сіняве.
Ляціць за трыдзевяць зямель.
А побач птах яе адзіны,
адданы ёй, як журавель,
пяшчотны, з шыяй лебядзінай...

Нехта ідзе сюды.
Здаецца, знаёмыя крокі,
здаецца, знаёмая постаць.
Нарэшце, яна усміхаецца мне
і вось-вось працягне мне рукі,
і я працягну свае...
Не, я зноў памыліўся.
Гэта не яна... не яна... не яна.
Але дзе яна?
Што з ёю?
Ці прыйдзе яна наогул?
Ці можа яе не было зусім?
Можа я яе выдумаў?
Можа яна зусім не павінна
сюды прыходзіць,
пад гэтае вось дрэва,
пад гэты вось ліхтар,
на гэтае скрыжаванне.
Можа мне ўсё гэта прыснілася?
Яна ўсё не ідзе...
Я гляджу на гадзіннік,
я гляджу на сонца,
я гляджу на зоры,
якія пачалі ўжо высыпаць
на небе...
Колькі гэта ўжо часу?
Колькі хвілін прайшло,
колькі гадзін,
колькі дзён,
колькі год?..
На мае плечы падае снег,
на мае плечы падае пух,

і я не ведаў — што рабіць
ад хвалявання, ад нечаканасці,
ад шчасця.
Можа гэта ўжо ўсё было?
Але чаму тады я ўсё чакаю яе?
Чаму я ўсё гляджу на гадзіннік...
Колькі часу?
Колькі дзён?
Колькі год?..
На мае плечы
падае снег,
падае пух,
падае пыл, падаюць зоры.
На мае скроні падае сівізна...
Мае згорбленыя ссутуленыя
плечы...
Мая сівізна...
Божа, як я не мог зразумець
раней!
Я ж настолькі змяніўся ад свайго
чакання,
што яна — яна ж усё такая, —
прайшла міма мяне
свайей маладой,
свайей лёгкай,
свайей стройнай паходкай
і не пазнала мяне.
Як я не здагадаўся,
як я не зразумеў гэтага раней?
Відаць, я так быў заняты сваім
чаканнем...

ВІНШУЕМ 3 УЗНАГОРОДАЙ

За заслугі ў развіцці сацыяльна-э-
аграфічнага мастацтва і ў сувязі з пя-
цідзясяцігоддзем з дня нараджэння
Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР
ўзнагародзіў народную артыстку
СССР, актрысу Дзяржаўнага руска-
га драматычнага тэатра Беларускай
ССР імя М. Горкага Клімаву Аляк-
сандру Іванавічу Ганаровай граматай
Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

І МАСТАКІ ТАКСАМА...

Беларускі дзяржаўны ўніверсі-
тэт імя У. І. Леніна рыхтуецца да
свайго 50-годдзя. На кожным курсе,
кожным факультэце можна ўба-
чыць сёння стэнды і выстаўні, фо-
тагазеты і альманахі, якія расказ-
ваюць аб гісторыі і сённяшнім дні
ўніверсітэта. Гэтай даце прысвя-
цілі сваю выстаўку і студэнты фа-
культэта журналістыкі. Яна скла-
даецца з двух раздзелаў. Першы—
малюнк і графіка студэнта III
курса Валерыя Дранчува і студэнт-
кі IV курса Наталлі Лось. Родны
край, романтика юнацтва, кахан-
не—вось галоўныя тэмы работ ма-
ладых мастакоў. Працягваюць
увагу малюнк П. Лось, зробленыя
чарнілам і тушчу, — «Накіды»,
«Усходнія матывы», «Пушкінская
тэма», «Яе манатыпны «Стары
Мінск», «Дождж», насталь «Ме-
фістофель». Лепшыя работы
В. Дранчува — «Родныя маты-
вы», «Студэнці нацюрморт»,
«Студэнцкая бульба»...
Другі раздзел выстаўкі — ма-
стацкія фатаграфіі. Пільнае вока
будучых рэпарцёраў прымае
ўсё і вясёлюю вулічную сцэнку, і
прыгажосць натруджаных працоў-
ных рук і слёзы ў вачах павед-
вальніцаў Хатыні. Многія з гэтых
здымкаў ужо былі апублікаваны ў
беларускім друку.

У МАСКВУ — З ФІЛЬМАМІ

З 15 па 30 лістапада ў Маскве бу-
дзе праходзіць Першы ўсесаюзны
фестываль аматарскіх фільмаў на
сельскагаспадарчую тэму. Арганіза-
тары — Міністэрства культуры СССР,
Саюз кінематографістаў СССР, Прэ-
зідыумы ЦК прафсаюзаў работнікаў
культуры і работнікаў сельскай гас-
падаркі. Беларусь будзе прадстаўле-
на на фестывалі кінастужкамі «Мая
Гродзеншчына» (аўтар — выкладчык
тэхнікума А. Ляховіч), «Конкурс ме-
ханізатараў» (аўтар — супрацоўнік
Гродзенскага абласнога ўпраўлення
Міжкалгасбуда Т. Юрэвіч), «Родны
калас» (аўтар — выкладчык школы
М. Тодараў з Гомеля), «Сустрэча з
роднымі мясцінамі» (аўтар — работ-
нік Гомельскага Дома народнай твор-
часці В. Падаліца).

рэння Літоўска-Беларускай рэспублікі,
якая разглядаецца як сродак пашырэн-
ня тэрыторыі БССР за кошт Літвы. Аказ-
ваецца, абураныя беларусы пратэставалі
супраць «агрэсіі», бо не жадалі нібыта,
каб беларускі нацыяналізм і Беларускай
рэспубліка былі выкарыстаны як «сродак
савецкай экспансіі». Большую недарэ-
насць цяжка, як кажуць, і прыдумаць! Па
волі Р. Пайпса З. Жылуновіч узначалі
аб'яднаную партыйную камуністычную
арганізацыю Беларусі і Літвы, хоць у гэ-
час ён быў супрацоўнікам адной з
літоўскіх губернска-газет.
Спатрэбілася б многа месца, каб па-
казаць усё скажэнні Р. Пайпсам гісторыі
дзяржаўнага будаўніцтва Беларусі. Як
трашна заўважыў У. І. Ленін, «патрэбны
каля 10 друкаваных старонак супраць
10 радкоў блытаніны». Гэта ленінская
заўвага цалкам падыходзіць да гэтага
выпадка. Але і прыведзеныя факты па-
казваюць поўную бездапаможнасць
Р. Пайпса даць сваю колькі-небудзь зра-
зумелую «канцэпцыю» гісторыі стварэн-
ня БССР. У раздзеле яго кнігі пра Бела-
русь няма нічога ад навукі. Ім уласцівы
вульгарны схематызм, паглыблены няве-
даннем агульнавядомых фактаў з гіста-
рыі абвясчэння БССР.

ПА ТОЙ САМАЙ СХЕМЕ

СЯРОД саветолагаў, якія лічаць ся-
бе спецыялістамі па нацыяналь-
ным пытанні, аўтарытэтам карыс-
таецца і англічанін Е. Кар. На яго спа-
сылаюцца як на аўтара «выдатнага пера-
казу бальшавіцкай дактрыны самавызна-
чэння». Славу таму саветолагаў дзякуюць
за дэпамогу, парадзі, указанні.
Падобна Р. Пайпсу Е. Кар увесь час
спасылаецца на савецкую літаратуру і
дакументы. Знешне здаецца, што ён і на-
самай справе імкнецца да аб'ектыўнай
падары матэрыялу. Але гэта толькі бач-
насць. Сапраўды ж і ён насільна ўціска-
вае факты ў пракрустава ложка загадзя
выпрацаванай «канцэпцыі». Гісторыя аб-
вясчэння БССР, якую даў Е. Кар у пер-
шым томе яго «Гісторыі Савецкай Расіі»
(том называецца «Бальшавіцкая рэвалю-
цыя, 1917—1923»), сведчанне вельмі па-
вярхоўнага і тэндэнцыйнага асвятлення
гісторыі Беларускай ССР.
Е. Кар піша, што ўтвораная ў жніўні
(дакладней у ліпені) 1917 г. буржуазная
Беларуская рада (дакладней—Цэнтраль-
ная рада беларускіх арганізацый) была
звергнута бальшавіцкім Ваенна-рэвалю-
цыйным камітэтам Заходняга фронту і

вобласці ў канцы снежня 1917 г. Але гэта
зусім не адпавядае рэчаіснасці. Рада
ніколі не была дзяржаўным органам.
Яна толькі прэтэндавала на дзяржаўную
ўладу, спрабавала захапіць яе, зверну-
ць дыктатуру пралетарыяту, устаноў-
леную працоўнымі Беларусі і салдатамі
Заходняга фронту пад кіраўніцтвам баль-
шавікоў. Правільна, што беларускія на-
цыяналісты спрабавалі капіраваць Укра-
інскую раду, але поўнай аналогіі не
было.
Скажона паказана гісторыя нацыяналь-
на-дзяржаўнага будаўніцтва ў Беларусі
ў 1919 годзе. Е. Кар піша, што ў 1919 г.
планавалася стварыць федэрацыю паміж
Літвой і Беларуссю. На самай справе ў
канцы лютага 1919 г. узнікла адзіная Лі-
тоўска-Беларуская рэспубліка, якая пра-
існавала да ліпеня 1919 г. Можна пры-
весці і іншыя скажэнні.
Але галоўнае, бадай, не ў гэтым. Якія
ж, на яго, англійскага гісторыка, думку,
матыў стварэння БССР? Беларускай рэ-
спубліка, паводле Е. Кара, заснавана
штучна па ўказцы зверху, а беларускія
працоўныя нібыта не прымалі ўдзелу ў
стварэнні сваёй нацыянальнай рэспублікі.
Далей у поўнай адпаведнасці з логі-

кай сваіх разважанняў саветолаг робіць
вывад аб тым, што БССР — выключна
рэдка, прынамсі, у Еўропе, прыклад та-
го, як прыціпы нацыянальнага самавызна-
чэння выкарыстоўваецца ў мэтах сты-
мулявання нацыянальнай свядомасці
зусім не для яго задавальнення. Бела-
русы атрымалі рэспубліку, не нарадзіўшы-
ся як нацыя і не патрабуючы нацыяналь-
най дзяржаўнасці. Тая ж знаёмая ўжо
думка аб штучнасці БССР.
Буржуазныя гісторыкі нацыянальную
самасвядомасць звычайна мераюць сту-
пенню міжнацыянальных трэнняў. Ба-
рацьбой за самастойнае дзяржаўнае і-
снаванне. Так заўсёды бывае пры капіта-
лізме. Але да ўмоў сацыялізму гэтыя
меркі ніяк не падыходзяць. Гісторыя
нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва ў
Савецкай краіне ёсць гісторыя станаў-
лення і развіцця дзяржаўных форм у
мэтах супрацоўніцтва і згуртавання раў-
напраўных народаў, росквіту іх эканомі-
кі і культуры.
(Працяг у наступным нумары).

ВЫЙШЛА з друку чарговая кніга шматтомнага акадэмічнага выдання беларускага фальклору — «Радзінная пазізія». Тут сабраны і ўпершыню ў нашай фалькларыстыцы класіфікавана велізарная колькасць узораў аднаго з найбольш самабытных і пашыраных жанраў беларускай народна-песеннай творчасці. Тут жа, па сутнасці, упершыню так грунтоўна разглядаюцца ідэйныя і эстэтычныя вартасці радзінных песень, даецца характарыстыка іх з боку меладыйнай структуры, вызначаны сувязі іх з іншымі жанрамі народнай музыкі.

Акрамя хрысціянскіх песень, у том уключаны і такія віды радзіннай пазізіі, як хрысціянскія прыпеўкі, рытуальныя прыгаворы, застольныя жарты, тосты і прымаўкі, што ахоплівае ўвесь комплекс народнай творчасці, звязанай з абрадам святкавання радзін.

Пры падрыхтоўцы выдання даялася вырашаць цэлы шэраг складаных навуковых праблем, у першую чаргу — даць грунтоўны навуковы каментарый, потым — усебакова асвятліць асноўныя жанрава-стылістычныя асаблівасці хрысціянскай пазізіі, яе маральна-этычныя функцыі, узаемадзеянне з іншымі сумежнымі фальклорнымі жанрамі.

Трэба адразу адзначыць, што з гэтымі задачамі тома складальнік М. Грынблат справіўся паспяхова. Яго ўступны артыкул «Беларуская радзінная пазізія» прыкметна перарастае свае аглядна-папулярна-адукацыйныя межы і набывае самастойнае тэарэтычнае значэнне.

Радзінная пазізія з'яўляецца адным з маладаследаваных жанраў абрадава-сямейнай пазізіі, і тым большай ухвалы заслужыла праца М. Грынבלата, якая дае нам шырокае і досыць поўнае навуковае ўяўленне пра вельмі цікавы від беларускага фальклору. Зыходзячы з тэматычна-функцыянальнай спецыфікі радзінных песень, М. Грынблат устанавіў і ўнутрыжанравую класіфікацыю гэтых песень, абгрунтоўвае іх разнавіднасці і генезіс, звязвае з іншымі відамі сямейна-абрадавай пазізіі.

Можна поўчасцю пагадзіцца з прынятым у томе падзелам радзінных песень на 8 груп-цыклаў, якія ахопліваюць асноўныя, найбольш характэрныя іх жанрава-стылістычныя і функцыянальныя рысы. Праўда, у фармулёўцы назваў асобных груп магчымы пэўныя, пераважна стылістычныя — тэрміналагічныя ўдакладненні. Так, напрыклад, групу песень «Пра дзіця і дбайне аб яго долі» мэтазгодна, мабыць, было б назваць інакш — «Пра дзіця і яго долю». Варта было б больш дакладна размежаваць «Хрысціянскія бяседныя песні» на «Застольныя» і «Бяседныя» — без гэтага неакрэсленага «Уласна бяседныя» (!).

Ва ўступным артыкуле ўдала звязана само зараджэнне і зва-

люцыя жанру радзінных абрадаў, у тым ліку і яго песеннага рэпертуару, з матэрыяльнай і духоўнай культурай беларускага народа. Шляхам неласарэдных тэкстуальных паралеляў і супастаўленняў аўтар артыкула пераканана дэдукуе, што абрад гэты грунтуецца на старажытных дахрысціянскіх грамадска-этычных традыцыях і толькі на больш познім этапе ён завасвоў некаторыя рэлігійныя-аксесуары, пераважна знешняга цырыманіяльнага характару (акт хрышчэння, інстытут «васпрыемнікаў» і інш.). Аднак гэты налет рэлігійнасці амаль не крануў глыбока народнай сутнасці старажытнага абраду ўстанавлення патранажу над нэванароджаным — менавіта гэ-

ныя матывы ў так званых кумаўскіх песнях. Можна цалкам пагадзіцца з думкай укладальніка аб старажытнасці паходжання самога інстытута звычайнага права — кумаўства — ён аднесены да родаплемяннага перыяду. Як вядома, пасада кумоў гістарычна ўзнікла яшчэ да хрысціянства, а таму звычайна-бытавая аснова яе пераважае над рэлігійна-хрысціянскай, дзякуючы сваім першародным аляксандра-выхавальным функцыям яна не губляе свайго значэння і ў больш познюю эпоху. Тут можна было б прывесці цікавыя паралелі з літаратурнымі творами, дзе любоўныя матывы радзінных кумаўскіх песень знайшлі сваю арыгінальную трансфармацыю.

заваны — захаваны прынцып цыклічнасці пры падачы блізкіх варыянтаў. Напрыклад, варыянт песні «Чэраз рэчаньку, чэраз быструю» ўключаны ў том у той храналагічнай паслядоўнасці, у якой яны былі запісаны ў розны час і рознымі збіральнікамі. Такое размеркаванне матэрыялу правільнае не толькі ў метадалагічных адносінах, але і дае магчымасць прасачыць развіццё тэксту, музычных варыянтаў і рэгіянальнай спецыфікі. Храналагічны прынцып вытрымліваецца амаль ва ўсіх запісах за вельмі нязначнымі выключэннямі.

Больш дыскусійным з'яўляецца пытанне ўключэння ў апошні раздзел так званых «уласна бяседных» песень, твораў, часта дэволі далёкіх па жанры ад уласна-радзінных, хрысціянскіх. Так, напрыклад, песні «І туды гара, і сюды гара», «Як задумаў пан верабей» і іншыя па сваім жанры наўрад ці можна адносіць да цыклу радзінна-абрадавых песень, хача, бясспрэчна, за святочным сталом яны маглі быць ва ўжытку. Уключэнне розных па характары песень у спецыяльнае выданне, на мой погляд, крыху парушае агульны прынцып размеркавання матэрыялу, што можа прывесці да сцірэння жанрава-стылістычных межаў паміж блізкімі, але рознымі відамі песеннай творчасці.

Спалучэнне тэкстаў з нотнымі запісамі — надзвычай каштоўная якасць усяго выдання. Шкада, аднак, што каментарый В. Ялатава занадта сціплы і «прафесіяналізаваны». Больш грунтоўным і даходлівым з'яўляецца артыкул В. Ялатава «Напевы радзінных песень», дзе аўтар разглядае музычную спецыфіку беларускіх радзінных песень, спрабуе вызначыць іх мелодыйнае багацце і разнастайнасць, сувязь з іншымі песеннымі жанрамі народнай творчасці.

Такім чынам, «Радзінная пазізія» — надзвычай каштоўнае выданне, выкананае на высокім навукова-тэарэтычным і метадалагічным узроўні. Перад беларускімі фалькларыстамі, этнографамі і музыказнаўцамі гэта кніга адкрывае новыя навукова-даследчыя перспектывы, не гаворачы ўжо аб вялікім грамадска-палітычным і выхавальным значэнні такога тыпу навуковага выдання. Усім сваім непаўторным зместам яна сцвярджае прыгажосць народных звычайў і традыцый, раскрывае невячэрнісць творчых сіл працоўнага чалавека.

Не спыняючыся спецыяльна на саміх тэкстах, усё ж мы не можам стрымацца, каб не сказаць: чытаючы, аматару прыгожага чакаюць дзівосныя сустрэчы з народнымі паэтычнымі шэдэўрамі. Колькі бляску, харастава, дасціпнасці, колькі прастай і складанай мастацкай прыгажосці, колькі свабоды і лаканізму! Гэта сапраўднае свята — чытаць і перачытваць старонкі тома, далучацца да высокага свету народнай духоўнасці.

Мікола ГРЫНЧЫК.

ДРУГОЕ, ПАШЫРАНАЕ

Выйшла другое выданне кнігі «Беларуская музычная літаратура» С. Нісневіч. Чым яно адрозніваецца ад папярэдняга? Па-першае тым, што яно значна дапоўнена (замест 144 старонак — 232). Іншы размяшчаны і матэрыял. Калі раней звесткі аб пэўным нампазітары трэба было шукаць па ўсёй кніжцы, то зараз аўтар аб'яднала іх, расказаўшы пра творчасць і жыццёвы шлях нампазітараў у серыі манаграфічных нарысаў.

У пачатку кнігі аўтар прасочвае развіццё беларускай музыкі ў дарэвалюцыйны перыяд: «Вытокі беларускай песні», «Тэатр «батлейка», «Зараджэнне форм вакальнай лірыкі», «Музычны інструментарый», «Характэрныя рысы музычнай мовы беларускай народнай песні», «Музычны тэатр у XIX стагоддзі» і іншыя тэмы падрабозна разгледжаны тут.

Падрабозна асвятляе С. Нісневіч музычную культуру Беларусі ў перыяд станаўлення Саветскай улады і пабудовы сацыялістычнага грамадства. Тут можна знайсці звесткі аб культурных установах, музычным навучанні, тэатрах, канцэртнай дзейнасці вядомых музыкантаў, творчасці кампазітараў.

Другі раздзел расказвае пра пачынальнікаў беларускай прафесійнай музыкі М. Чуркіна, А. Туранкова, Р. Пукіста, М. Аладава і Я. Ціцюцага. Далей ідуць раздзелы аб беларускіх нампазітарах, якія пачалі сваю творчую дзейнасць у трыццатыя, саракавыя, п'яцідзесятыя і шасцідзесятыя гады. Заначваецца кніжка расказаў пра буйнейшых выканаўцаў рэспублікі І. Жыноўца, Г. Цітовіча, Р. Шырму і М. Шнейдэрмана.

Такое размяшчэнне матэрыялу дае магчымасць не толькі пазнаёміцца з жыццёвым і творчым шляхам кожнага з беларускіх нампазітараў, але і ўявіць сабе шліх развіцця нацыянальнай музыкі. Думаецца, правільна зрабіла С. Нісневіч, змяняючы ў асобных раздзелах творы, якія рэцэнзаваліся ў першым выданні. Гэта было выклікана неабходнасцю прадставіць творчасць таго ці іншага кампазітара больш яркімі, змястоўнымі творами, якія з'явіліся пасля выхodu ў свет першага выдання кніжкі. Так, напрыклад, разгляд фіналу Другой сімфоніі Я. Ціцюцага заменены аналізам Чацвёртага сімфоніі, балета «Мара» Я. Глебава — яго ж «Альпійскай балады» — фінала яго кантаты, прысвечанай У. І. Леніну.

Аднак, на жаль, кніжка не пазбаўлена і некаторых недакладнасцей. Так, на старонцы 41-й аўтарства тэксту рамана М. Чуркіна «Маё каханне» прыпісана Я. Купалу ў той час, як верш гэты напісаў Я. Колас. У манаграфічным нарысе пра Р. Пукіста дадзены яго нараджэння ўказана 27-е лістапада, хоць нампазітар нарадзіўся 14-га лістапада (1-га па старым стылі), і інш.

Хацелася б, каб у кніжцы было крыху болей расказана пра кампазітараў У. Тэраўскага, А. Анцава, М. Мацісона, Т. Шнітмана, якія адыгралі пэўную ролю ў станаўленні беларускай нацыянальнай музычнай культуры.

Напісаная ў папулярнай форме кніга ў аднолькавай ступені можа быць і добрым падручнікам для студэнтаў музычных навуковых устаноў, і мастольнай кніжкай для ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці і аматараў беларускай музыкі. Шкада, што гэтая цікавая і карысная кніга выдана тиражом усяго ў 2500 экзэмпляраў.

Д. ЖУРАУЛЕУ.

З ДУШЫ НАРОДНАЙ

тым тлумачыцца ўстойлівасць і жывучасць самога абраду святкавання радзін.

Велізарная ўнутраная інерцыя гэтага народнага абраду, яго практычна-жыццёвая значнасць абумовілі багацце песеннага рэпертуару радзін, паэтычную ўзнёсласць форм выяўлення чалавечай радасці, выключную разнастайнасць музычнага афармлення радзінных песень.

У томе, акрамя неспрэчнага аналізу чыста абрадавых, звычайных элементаў народнага сята, грунтоўна раскрыта мастацкая спецыфіка радзінных песень, разгледжана іх вобразна-выяўленчая структура, кампазіцыя, сістэма метафорыкі, эпітэтаў і іншых традыцыйных сродкаў эмацыянальнага падкрэслівання. Няма неабходнасці паўтараць тут гэтыя назіранні і вывады — кожны чытач з цікавасцю і карысцю для сябе азнаёміцца з імі.

Хацелася б толькі зрабіць адну заўвагу адносна так званых прыціпу трайнага паўтарэння фразеалагічных зваротаў у велічальных хрысціянскіх песнях. У прадмове сказана, што прыём гэты звязаны з традыцыямі багатырскай быліны. Вывад такі, мне здаецца, занадта катэгарычны. Па-першае, багатырскія быліны самі па сабе ўзніклі ў больш познюю эпоху, а таму ўплыў гэты абмежаваны храналагічна. Па-другое, і галоўнае: жанр багатырскай быліны наогул неўласцівы беларускаму фальклору, а таму ўплыў яго мог быць толькі ўскосным і то на больш познім этапе — у сувязі з распаўсюджаннем рускага былінага эпосу на Беларусь.

Зразумела, што сам прыём трайнага паўтараю асобных фраз ці традыцыйных формул мог быць не толькі запазычаным з фальклору братніх народаў, але і ўзяты па аналогіі з беларускіх фальклорных жанраў, напрыклад, з казачнага эпосу, бытавой ці абрадавай пазізіі, дзе ён надзвычай шырока распаўсюджаны.

У кнізе «Радзінная пазізія» арыгінальна трактуецца любоў-

Згадаем хоць бы вершаванае апавяданне Старога Уласа («Кумаўскія могількі» (1912).

Эвалюцыя велічальных, урочыстых песень у сувязі з развіццём сацыяльнай псіхалогіі чалавека ідзе па шляху паступовай празаізацыі, бытавога «звязалення», папаўнення іх жартоўнымі і сатырычна-паўчальнымі элементамі. На багатым фактычным матэрыяле пераканаўча паказан гэты працэс, але няхіжлівы працэс, абумоўлены ўзмацненнем этычных, выхавальных функцый жанраў абрадава-сямейнай пазізіі ў феадальную эпоху і асабліва ў эпоху капіталізму, калі так інтэнсіўна разбураюцца многія ўстой патрыярхальнай этыкі і маралі.

Надзвычай багаты раздзел беларускіх застольных радзінных песень, арыгінальна іх пэтыка, маральная праблематыка і мелодыйнасць. Мне здаецца, што паралельна з песнямі «Астаўма, мілы, усё дзела» варта было б сюды ўключыць і больш адпрацаваны і поўны варыянт гэтай песні, распаўсюджанай на Магілёўшчыне.

Для нагляднасці параўнаем асобныя іх куплеты:

а) Возьмема, мілы, мы рублёў соран.
То будзем піці лычэ
у аўторан;
б) Прадамо валоў мы соран,
Лычэ вып'ем і у аўторан.

Або:

а) А злалы, мілы, нашулю белу.
То будзем піці і у нядзелю;
б) Маём добрую нядзелю,
Што пахмеліма у нядзелю.

Як відаць, варыянты «б» маюць свае сэнсава-стылістычныя вартасці.

Цяпер некалькі заўваг адносна саміх фальклорных тэкстаў, сабраных у томе, і якасці іх навуковага каментарывання. Бясспрэчна, адбор тэкстаў тут, не гаворачы пра іх багацце і навізну, навукова паслядоўны, строгі і, як відаць па паўпартызацыі, ахоплівае найбольш характэрныя ўзоры радзіннай пазізіі ў розных раёнах іх бытавання.

Тэксты дакладна сістэматы-

НАВІНКИ
КНИЖНОЙ ГРАФИКИ

Супервіялдзіа і ілюстрацыі мастакоў М. і У. Басалыгаў да кнігі Петруся Броўкі «Калі ласка», якая выходзіць у выдавецтве «Беларусь».

ДА СЕРЫІ «Першая кніга паэта», якую выпускае выдавецтва «Беларусь», у нас асабліва цікава. Першая кніга — гэта і заяўка і абяцанне Уваход у літаратуру — справа не будзённая. Новае імя заўсёды інтрыгуе. Невыпадкова амаль ніводная з першых кніг не застаецца ў нас па-за ўвагай крытыкі.

Мне хочацца падзяліцца ўражаннямі ад зборніка вершаў маладога паэта Геннадзя Тумаса «Лінкос». Неяк атрымалася, што пра гэты зборнік у нас пісалася менш, чым пра іншыя першыя кнігі. А між тым, у пэўным сэнсе кніга Г. Тумаса вылучаецца сярод іншых кніг пачаткоўцаў. У яе — свае, адметныя вартасці і недахопы...

Калі перачытаеш першую кніжку паэта, дык хочацца знайсці ў ёй той «галюны» верш, які вызначае ўсе адценні саеасаблівага паэтычнага голасу аўтара. Першая кніжка Геннадзя Тумаса «Лінкос» вельмі фрагментарная. Ёсць кароткія пейзажныя замалёўкі, вершаваныя эцюды, «імпрэсы», якія часта пакідаюць адчуванне пэўнай недагаворанасці; часам так званая глыбакадумнасць іх здаецца штучнай, уяўнай.

Лепшы ў кнізе, на маю думку, твор — верш «Беларуская зіма». Не скажу, што ён зусім дасканалы па форме, аднак у скупых яго радках выразна выказана сваё бачанне і ўспрыняцце роднай прыроды:

Зімы крывавы чорныя сукні,
атупелы хмызам чорным бальшачні,
і чорнае кустоўе ля ракі,
і чорныя сады...

Ужо і тут ёсць нешта большае, чымся проста зімовы малюнак. І сапраўды: лірычна і ўсмешліва акрэсліваецца думка:

Калі бывае задушыць чэрці
і свету божага відаць не будзе,
запэўніць вас бюрусы:
і гэта паўблуды на Беларусі,
завічываць папрасіць людзі.

Геннадзь Тумас умее сказаць пра прыроду (а пра прыроду — гэта значыць і пра ўзаемадзейненні чалавека з ёй) сцісла, стрымана і дэкладна. І для маладога паэта гэта ўжо даволі каштоўная якасць: не выдумляць пацуці, не манернічаць, заставацца самім сабою. Аднаго шкада — Г. Тумасу нячаста надарваецца ўбачанае ў прыродзе, у свае пераўтварыць у душэўны набытак. Часам (і не так уж рэдка) яго вершы не хва-

Геннадзь Тумас. «Лінкос». Першая кніга паэта. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1970.

«ЛІНКΟΣ» — СЛОВА КАСМІЧНАЕ

лююць — ім бракуе вастрыні бачання і ўспрыняцця, яны здаюцца безаблічымі і шэрымі. Назват такія, не горшыя для паэта радкі:

Зімой трымніць акрэса на дубах,
над прамінымі ўспыхае пажарам,
ды міль сэрцу белыя абшары,
цібыта івоньць, шэрань у садах, —

можна прачытаць парознаму. Як быццам нешта і ёсць у гэтым скупым малюнку, але і асабліва прасторы для душы няма...

Маладыя паэты шмат пішуць пра Вялікую Айчынную. Генадзь Тумас не абмінае яе таксама. Гэта зразумела. Дзяцінства паэта апалена вайною. Але паэт хоча прыйсці да мастацкага абагульнення, нібы прамінаючы свой асабісты вопыт. У выніку ж, калі чытаеш вершы «Вайна і дзеці», «Партрэт», «Вайны як не было», то дзівішся нейкай «нейтральнасці» інтанацый, адрыву вобразу ад рэальнай перажытага. У вершы «Бомбасховішча» ёсць такія радкі:

Нуда працінае маё сэрца,
калі бомбасховішча перада мною,
калі івоньць падземны дом
перада мною.

Нуда? Мабыць, гэта спрошчана. Мабыць, недакладна. А боль, а горыч? А многае іншае... Паэт робіць пры гэтым пэўную выснову, якая, не маючы жывой, «капілярнай» сувязі з усім вершам, успрымаецца як фрагмент:

Я стаю і адгавію
назойлівым думкам пацпаў:
дзіцячы звод
і дзіцячы смех
зборачны ў бомбасховішчы
кемагчыма.

Дарэчы, у многіх вершах зборніка галоўная думка выказваецца паэтам вось так, як гэта сказаць... абыякава, быццам напайголаса. Там, дзе трэба сказаць усхвалявана і пераканаўча, выявіць тэмперамент, пацуці, паэт задавальваецца то нейкім рэзюмэным вывадам, то нейтральнай канцоўкай.

Але ж ці могуць хваляваць нас адцягненыя разважанні? Часам паэт нібы і шукае і, здаецца, вось-вось, знойдзе свой ракурс, свой погляд на з'яву, але

не знаходзіць. Замянае нейкая ўнутраная інертнасць. Возьмем, напрыклад, верш «Вайна і дзеці». У вершы як быццам акрэслена жыццёвая складанасць: першыя крокі дзяцей — па зямлі, што хістаецца пад нагамі ад узрываў, але і толькі:

Хадзіць дзіцяй вучылі не ля хат,
а пад зялёнай навісцю ў лугчыне
і, згорбіўшыся, ачылі падхват
з усмешкаю пакутныя жанчыны.

Прыкладам прымітыўнасці і адсутнасці паэтычнай значнасці слова могуць служыць наступныя радкі гэтага ж верша:

І дзеці тэпалі няўцяжнё-жэтка,
атупелыя утрапёнымі рукамі,
а ідзе адрадна гахала і бліскала —
малды падалі, злінымі зобігымі
штуршыкамі.

З чаго пачынаецца паэзія? З умення па-свойму, непаўторна ўспрымаць, бачыць і адчуваць жыццё і здольнасці перадаць яго сваімі, адметнымі словамі. Таму і звяртаеш увагу на адзнакі, паказчыкі такой адметнасці — на мову, мелодыю, сістэму вобразаў. З жальцем даводзіцца канстатаваць, што некаторыя вершы Генадзя Тумаса здаюцца газетнымі допісам — мова іх безаблічкая, шэрая. Малады паэт ахвотна карыстаецца белымі вершам. Але без асаблівага поспеху. Верлібр, як вядома, вымагае асабліва ўнутранай напоўненасці радка, складанай «драматургіі». Г. Тумас пакуль што, на маю думку, не можа дасягнуць такой напоўненасці.

Дробная, прымітыўная думка ў вершы — самы заядлы вораг. Верш павінен паведамляць чытачу заўсёды штосьці новае, яшчэ дасоль няведанае, здзіўляць сваімі адкрыццямі ў свеце пацуццяў і чалавечых ўзаемаадносін. У сувязі з гэтым варта спыніцца на вершы Тумаса пад назвай «Люблю размовы доўгія дзядоў»:

Люблю размовы доўгія дзядоў,
іх слова кожнае лаўлю...
...Я веру ім, Ным мямлююць:
«Толькі б не было вайны».

Жыццё што трэба,
хлеба і да хлеба ёсць.

Жыві, красуйся, браг,
Зайздросцім мы табе...

І заканчваецца гэты верш такімі сучаснымі, далёка не паэтычнымі радкамі:

Іду пасля таіх размоў
і думаю. Шкада дзядоў!

Можна гэта «касмiчныя» радкі і што-небудзь азначаюць іншае, бо слова «Лінкос» і азначае касмічную мову, як сам сцвярджае аўтар на наступнай старонцы свайго зборніка. А мне здаецца, што гэта, даруйце, звычайны прымітыў.

А можа мы прад'яўляем да маладога паэта вельмі высокія патрабаванні? Ніколькі. З першага зборніка заўсёды пачынаецца паэт, і з ім трэба размаўляць па-таварыску патрабавальна. Я не хачу, каб складалася ўражанне, быццам я лічу зборнік Генадзя Тумаса «Лінкос» зусім слабым, не вартым увагі чытача. Наадварот — хочацца, каб здольны малады паэт адчуў нашу патрабавальную ўвагу. Пакуль што ў вершах Г. Тумаса суседнічаюць, часам у межах аднаго твора, удачы і няўдачы. Вось, напрыклад, пачатак верша «Вайны як не было»:

Вайны як не было,
Даруйце, ветэраны,
для вас іна была,
у вас ёсць раны,
Даруйце, удовы,
папалі вашы мужычкі галовы.

Ёсць тут жывое пацуццё, ёсць момант балючага суперажывання. А дэлей? А дэлей у гэтым вершы ідуць ужо як па інерцыі напісаныя амаль рытарычныя радкі:

Даруйце, бярозы і сосны,
па лесе хадзіў і не думаў,
што вы партызанскія сёстры,
Даруй мне, Мінск родны,
ад мінскай пацпаў я словы,
што ты зусім новы...

І яшчэ. Вельмі часта цягне маладога паэта на нейкую ўяўную глыбакадумнасць, шматзначнасць. Але перачытаеш вершы і раз і дзз, ды нічога глыбокага, важнага сваім душэўным зместам не знаходзіш. Я маю на ўвазе вершы «Вы адшукалі за лісцевымі разеткамі», «Пад-дэ», «Гуляў я з табою ў тэніс настольны», «Абмывала сябе рукамі сваімі», «Агонь душы, агонь пацуццяў мастака» і інш.

Хочацца верыць, што здольны малады паэт знойдзе сябе, пазбавіўшыся ад тых пралікаў, на якія захацеў па-таварыску звярнуць яго ўвагу.

Мікола ХВЕДАРОВІЧ.

БАЯВАЯ СЛУЖБА ПАМФЛЕТА

«Максім Горкі і Яраслаў Галан... Настаўнік і вучань. Ці можна так сказаць? Ці не будзе памылкай сцвярджанне, што Я. Галан з'яўляецца прадаўжальнікам горкаўскіх традыцый?» З гэтых пытанняў пачынае П. Ткачоў сваю кнігу «Вечны бой», прысвяціўшы памфлетам выдатнага ўкраінскага пісьменніка.

На падставе знойдзеных рукапісаў, п'ямаў, успамінаў і даследчык прыводзіць пераканаўчыя факты, якія сведчаць аб тым, што Я. Галан пазнаёміўся з творами М. Горкага яшчэ да Кастрыч-

П. Ткачоў «Вечны бой». На рускай мове. Выдавецтва ВДУ, Мінск, 1970.

ніцкай рэвалюцыі, што лямі аказалі моцнае ўздзеянне на яго літаратурную дзейнасць. Украінскі пісьменнік неаднаразова прыязджаў у Італію і (паводле успамінаў М. Кратковай) хацеў сустрэцца з Горкім у 1928 годзе ў Сарэнта, але з-за ад'езду Аляксея Максімавіча яго не застаў. Аднак гэтыя і іншыя цікавыя біяграфічныя факты, высветленыя П. Ткачовым, яшчэ не могуць вырапіць пастаўленых самім даследчыкам пытанняў. Больш пераканаўча выглядаюць у кнізе супастаўлены тэматыкі і ідэйнай накіраванасці творчасці Горкага і Галана. Так, напрыклад, устаінаўляецца несумненна агульнасць у рэзкай ацэнцы каталіцкай царквы як паліцый духу, служані свайго гаспадара — капіталізму і ў артыкулах М. Горкага «Паклёп і крывадушнасць», «Пра жанчыну» і іншых. І ў публіцыстычных выступленнях Я. Галана.

Аўтар даследавання не абмяжоўваецца толькі параўнаўчай характарыстыкай тых сатырычных памфлетаў, накіраваных супраць фашызму, клерыкалізму, нацыяналізму, дзе блізкасць гэтых мастакоў відавочная. П. Ткачоў абаяраецца і на крытыка-публіцыстычныя артыкулы і мастацкія творы, каб, напрыклад, прасачыць плённае ўздзеянне горкаўскіх традыцый на выкрыццё заходне-ўкраінскага мяшчанства ва ўсіх яго адценнях у творчасці Я. Галана.

Несумненную каштоўнасць уяўляе раздзел «У творчай лабараторыі Я. Галана-памфлетыста». Сам пісьменнік не любіў гаварыць аб тым, як ён працуе над сваімі творами. Уважлівы аналіз творчай спадчыны Я. Галана, ягоных рукапісаў, запісных кніжак, планаў твораў, што захаваліся ў архівах, дазваляе даследчыку прасачыць шлях ад асобных фактаў, якія сталі толькі дэталямі ў

будучым памфлеце, да ўвааблення ідэйнай задумкі мастака ў цэлым, да стварэння вобразаў, якія валодаюць пярэкім абагульняючым значэннем, да вырашэння важных грамадскіх праблем. Больш грунтоўна прасочана гэта пры характарыстыцы работ Я. Галана над памфлетамі «Плюю на папу!», «На службе сатаны», «Айцец цемры і прыслужнікі» і іншыя.

Зразумела, што тая важныя пытанні і праблемы, якія ставіць і закранае П. Ткачоў у кнізе «Вечны бой» («Як Я. Галан, працаваўчы і палітычна гораўскія традыцыі, стаў выдатным, непаўторна арыгінальным памфлетыстам?»), не могуць быць вычарпальна вырашаны ў межах аднаго даследавання. Выявіўшы агульнае ва ўкраінскага пісьменніка з творчасцю заснавальніка сатырыстычнага рэалізму, аўтар кнігі ў некаторых выпадках абмежаўся толькі кон-

турнымі наметкамі, не даўшы да канца размовы пра традыцыі і наватарства ў творчасці выдатнага ўкраінскага пісьменніка і публіцыста.

Справядліва адзначаючы ўздзеянне на Я. Галана традыцый І. Франка, Л. Украінікі і іншых украінскіх пісьменнікаў, аўтар кнігі вымушаны, на жаль, абмежавацца толькі агульнымі разважаннямі і асобнымі назіраннямі. Цяжка згадацца з вельмі шыркім вызначэннем у кнізе жанравых межаў памфлета. Мабыць, больш справядліва было б гаварыць аб памфлетным пачатку або элементах памфлета ў многіх сатырычных творах Я. Галана.

У цэлым жа кніга П. Ткачова — цікавае і змястоўнае даследаванне, арыентаванае і на актуальныя праблемы сучаснага літаратуразнаўства, і на пытанні развіцця сучаснай савецкай публіцыстыкі.

А. БАГДАНАУ.

РАБОЧЫ дзень заканчваўся роўна ў шэсць. Гадзіннік над дзвярыма паказваў — пара. Ала паспешліва зачыніла дзверцы зграбнага п'ёмковага століка, паклала ключ у сярэднюю шухлядку — яна была пустая, — паглядзелася ў люстэрка і, шчоўкнуўшы замком белай сумачкі, зірнула ў акно — ці ідзе дождж.

Сёння з рання хмурылася, і яна шкадавала, што не ўзяла балоні.

Было пагодліва, і Ала падумала, што паспее дабрацца дамоў у сваёй новай блакітнай сукенцы яшчэ да дажджу. Абнавіла яна свой убор некалькі дзён назад, калі прыходзіла наймацца сакратаром да начальніка будаўніцтва. На часовую работу. На лета. Праз тыдзень яна разам з начальнікам паздзе ў прыазоўскія стэпы. На аб'ект.

Сёння Ала працавала першы дзень. Зачыніць акно ці пакінуць? Трэба зачыніць. Хто ж паідае акно адчыненым у такім памяшканні на ўсю ноч?

Ала зачыніла акно і заглянула ў кабінет начальніка — развітацца.

— Да пабачэння, Міхаіл Данілавіч, — пачіла сказала Ала, мінуўшы на развітанне галавой.

Начальнік будаўніцтва стаяў плячыма да дзвярэй і не бачыў сваёй новай сакратаркі.

— Міхаіл Данілавіч, — нараспеў паклікала Ала.

Ён, не абарочваючыся, махнуў рукой.

— Я заняты, — нібы не сваім голасам сказаў ён.

Ала асцярожна прычыніла дзверы кабінета і спынілася, не ведаючы, што рабіць.

Можна, яму трэба нагадаць аб скапанні рабочага дня? Відаць, ён на рабоце не заўважае часу. Сярод мужчын бываюць такія працавітыя — забіваюцца пра абед, вачэру, а потым паміраюць ад інфаркта міякарда.

«Мруць мужчыны, як мухі, — аднойчы сказала Аліна мама, працягваючы ў газеце чарговы некролаг. — Акадэмік, Канструктар. Яму б яшчэ жыць гадоў дваццаць. А ўсё жонкі, жонкі іх в'наватыя — не берагуць сваіх мужоў. Восем наш бацька гадоў да ста пражыве... У яго — рэжым. Сняданне, абед, вачэра — усё своечасова. Спіць ён, калі патрэбна здароваму мужчынству, — вось сем гадзін, але не больш...»

А як вось гэтага зберажэш, калі ён сам сябе не беражэ?

«Я заняты». Дзівак.

Гадзіннік паказваў дзевяць на сёму.

А што, калі зайсці і напаяжартам, напаясур'ёзна сказаць:

— Міхаіл Данілавіч, наш гадзіннік ідзе дакладна. Я правярала. Ці не пара і нам з вамі дамоў? У сямейнае кола?

О, Ала ўмела абыходзіцца з мужчынамі, якім за сорок. З імі трэба быць гуллівай, прастай, усмешлівай. І праз гэта карыстацца іх мужчынскай увагай.

Ці не таму ледзь не ўсе выкладчыкі факультэта закаханыя ў Алу? А прафесар батанікі, старэйні Іпаліт Іпалітавіч, які нядаўна пагаліў непаслухмяныя сівыя вускі, аднойчы спыніў Алу ва ўніверсітэцкім калідоры і сказаў:

— Павінен вам гэта... — прозвішча Алы ён пераблытаў, — заўважыць, што такой прывабнай... студэнткі, як вы, на нашым факультэце не было яшчэ. Гэта вельмі хараша, і... э-э... прыемна... — Ала не зразумела, чаму прыемна. — Але дрэнна, што вы пачынаеце карыстацца сваёй знешнасцю сабе ў шкоду. За ваш адказ трэба было б паставіць вам чат... тры з мінусам. Так. А я паставіў вам пяць. Пяць! Так-с! Шосты дзень пакутую. Восем да чаго вы мяне давалі. Але запомніце, — прафесар падняў угору тоўсты, як сардэльна, палец, укінуў сівую, астрыжаную пад бобрый галаву, глядзячы на Алу знізу ўверх, — знешнасць у наш час не бяспэжны капітал!..

— Як сказаць? — падіснула яна плячыма. І пацырванела. Слова не верабей, вылецела — не зловіні.

Прафесар хмыкнуў і адышоў.

Яна чамусьці ўспоміла аб гэтым перад тым, як зайшла ў кабінет, і, усміхаючыся на ўвесь безлазубы рот, паклікала свайго шэфа:

— Міхаіл Данілавіч!

Начальнік гэты раз павярнуўся. Ну, і твар у чалавека — шырокі, абцягнуты дубленай скурай. На Ілбе, паміж чорнымі, крута выгнутымі бровамі, дзве глыбокія складкі. На левай скроні набухла жылка, вялікія вушы тварчаць — хочацца прыціснуць іх да галавы. Толькі вочы, круглыя, спакойныя, з чорнымі бураўчыкамі зрэзан, нежк адрозу разлагоджвалі.

Ала разгубілася над позіркам гэтых вачэй і перастала ўсміхацца.

— Зварыце мне чорную каву і дайце ёй астыць, — вільям голасам сказаў начальнік і зноў уткнуўся ў чардж.

Ала ведала, дзе какой з электрычнай плітой — на гэтым паверсе ў канцы даўжэзнага калідора. А памянелая ад часу кафейніца ў яе ў шафе. Там жа і кáva ў белым пакеціку.

— Я зараз, — з гатоўнасцю сказала Ала.

Дробна стукваючы абцаікамі тупаносых вен-

Зноў зазваніў тэлефон. Мама перавалася. Да ведаўшыся, што Ала яшчэ не выязджала, яна заахала ў трубку.

Ала прыглушаным голасам стала пераконваць маму, што пакуль начальнік у кабінце, сакратарцы вільям Ісці. Неэтычна і нетактоўна. Раптам яму спатрэбіцца пазваніць на тэлефоне — хто злучыць?

Мама ўжо не ахала, а прычала ў трубку, па трабавала, каб Ала зараз жа адпрацілася.

Ой, як цяжка было растлумачыць маці, што Але не абыхава, якое першае ўражанне складзецца аб новай сакратарцы на рабоце, таму яна ні за што не будзе адпрошвацца. Хопь да раіцы праседзіць у прыёмнай.

Ала сталася ад тэлефоннай размовы і мінуцы дзве адпачывала, адкінуўшы галаву на спінку крэсла.

Свіст за дзвярыма не сціхаў. Пераважалі танцавальныя матывы.

Ала міжволі пачала прытупваць, седзячы. Потым ускочыла, зняла з ног туфелькі, каб не чуваць было тупаты, закружылася па прыёмнай. Яна высокая ўскідвала доўгія, пругкія ногі ў неверагодных па.

Гэта быў ліхі танцавальны экспромт, такі мог нарадзіцца толькі на самоце.

Пасля работы

Міхаіл МУСІЕНКА

АПАВЯДАННЕ

скіх туфелек, Ала пабегла па калідоры, і не было каму спыніць позірк на элегантнай brunette — установа была бязлюдная.

Гарачы кафейнік! Ала паставіла на круглы столік у кутку кабінета побач з пустой попеліцай і пацімнелай шклянкай у медным падшклянку.

— Больш нічога не трэба? — запыталася Ала.

Начальнік падняў галаву, затрымаў позірк на сакратарцы:

— Я вас паклічу. Калі спатрэбіцца.

З кабінета яна выйшла на дыбачках, бяшумна прычыніла дзверы і, сеўшы за стол, стала чакаць выкліку.

Пакліка ён пасля таго, як нап'ецца халоднай кавы, або да гэтага?.. Кáva ў яго будзе стыць мінут сорок. А ўжо... сем гадзін.

Мама і тата чакаюць, яе к сямі — дамовіліся ўсёй сям'ёй пайсці ў кафе і адзначыць татаў дзень нараджэння. Мама асцярожна на гэта меркавала дваццаць чатыры рублі — па паўрубля за кожны пражыты бацькам год. Дзівачка! Трэба пазваніць бацькам.

Да тэлефона падыйшла мама.

— Мы цябе чакаем, дачушка. Тата ўжо адяваецца.

— Я на паўгадзіну затрымаюся. У начальніка тэрміновая работа. Я буду яму патрэбна.

— Толькі не пазней. А палове восьмай чакаем цябе.

За дзвярыма кабінета пачуўся свіст. Птушыны не птушыны, але і не чалавечы. Яўна чулася мелодыя, у якой не адчувалася ні адзінай фальшыні.

Свістала віртуозна, натхнёна!

Радзь, напэўна, уключана на поўную катушку. Ці не спецыяльна застаўся начальнік, каб нацешыцца мастацкім свістам? Цікава. Ала прыслухалася. Прытанцоўваючы пад бадзёрую мелодыю, яна падыйшла да дзвярэй, прыадчыніла іх.

Тое, што ўбачыла Ала, проста ашаламіла яе. Начальнік, адкінуўшыся, сядзеў у крэсле, побач з п'ёмковым сталом. Вочы ў яго былі заплюшчаны, губы выцягнуты трубочкай.

Ала ў знямозе прысела на крэсла. Аддыхалася. А свіст усё не ацхаў.

«Дзеля чаго ён свішча? — пачала ўжо злавачца Ала. — Пакажы мужчына, начальнік вялікай будоўлі раптам застаецца пасля работы, каб павістаць?»

Ёй зноў успомніўся Іпаліт Іпалітавіч, які аднойчы павучаў студэнтаў: «Не праходзьце міма загалі. І не шкадуйце намаганняў, каб разгадаць не».

Можна тут якраз той выпадак, калі трэба разгадаць, што азначае гэты ідыёцкі свіст?

Радасць? Дык чаму ж ён так дзіўна радуецца? Сам-насам. У службовым кабінце. Пасля работы.

Нервуецца? Дык чаму свіст у яго такі жыццерадасны, заразлівы.

Хвалюецца? Ала была ўзв'ялена, што як бы чалавек ні хвалюваўся, праяўлялася б гэта неjak па-інакшаму, не такі дзіўна.

Проста так свішча, машынальна, па прывычцы, уткнуўшыся ў чардж? Дык ён жа не салавей. Для чалавека гэта вельмі складанае — па выкананні — мастацтва, якое патрабуе вялікай засяроджанасці.

Вар'яцтва?..

Ала ўздрыганулася ці то ад гэтай думкі, ці то ад таго, што неjak непрывычна рэзка зазваніў тэлефон. Яна заціснула далонямі вушы, а калі адпусціла, тэлефон званіў, як звычайна, і Ала падняла трубку. Але там ужо яе паклазі.

Ала надзела туфелькі, перова прайшла па прыёмнай — крокаў не чуно было — і рашуча штурхнула дзверы кабінета. Яны расчыніліся. Ала ўвайшла. Стала ля парога, сур'ёзна і рашучая.

Начальнік перастаў свістаць, пайшоў сакратарцы насустрэч.

— М'яне да тэлефона? — нецярпліва запытаўся ён.

Ала кінула позірк на круглы столік. Шклянка была сухая і чыстая.

— Гэта мне бацькі званілі, — адказала Ала. — Міхаіл Данілавіч, што з вамі? Вы нечым зас-

АДУСЮЛЬ І ПРА УСЕ

ЭКСПАНУЕ ВОСЕНЬ

Восень прыйшла ў горад. Запаліла ў парках жоўтыя і чырвоныя вогнішчы дрэў, усміхнулася добрай усмешкай бабінага лета.

У гэтыя дні ў фэе Паллаца культуры прафсаюзаў вэку адкрываліся трохі нечаканыя нацюрморты — залатыя горы яблыкаў і груш, цяжкія гронкі вінаграду, піраміды грэцкіх арэхаў. Тут праходзіла першая выстаўка фруктаў і гародніны, вырашчаных садаводамі-аматарамі. Хто пабыў на гэтай выстаўцы, напэўна, выходзіў з пачуццём радаснага здзіўлення. Не верылася, што гэтыя цудоўныя плады вырашчаны ў горадзе на тых некалькіх дрэўцах, якія гараджанін горда называе «садам». Самыя розныя гатункі груш, яблык, вінаграду, гародніны былі прадстаўлены на ёй. Аргані-

заваў выстаўку Мінскі клуб аматараў прыроды.

Глядзіш на гэты пахучы цуд і — дзіву даешся. Ці ведалі вы, напрыклад, што ў нас, у Мінску, могуць расці грэцкія арэхі? А вось у садавода-аматара Я. Янушэўскага — растуць і арэхі на іх — буйныя, смачныя. Янушэўскі вырошчвае ў сваім садзе вінаград, чатыры гатункі рабіны, некалькі відаў груш. А якіх толькі яблык не прыслаў ён на выстаўку! Тут і ранет, і антонаўка, і «макентош» (дрэзчы, гэты гатунк вырашчвае ў горадзе толькі ён), і уэлсі, і мінскі, і райка.

Вялікую колькасць смачных і прыгожых «экспанатаў» прадставіў на выстаўку Ул. Бязуглаў і іншыя садаводы Мінска. Яны не толькі паказалі сваю «прадукцыю» — фрукты, гародніну, роз-

ныя сокі, варэнне, віны, але і падзяліліся багатым вопытам іх «вытворчасці».

Прыняў удзел у выстаўцы і Беларускі ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга навукова-даследчы інстытут плаводства, гародніна і бульбы. 26 гатункаў фруктаў і гародніны, некаторыя з якіх не атрымалі яшчэ нават назвы, даў ён на выстаўку. Работнікі інстытута выступілі перад садаводамі з лекцыямі і кансультацыямі. Можна гэтыя кансультацыі дапамогуць членам клуба аматараў прыроды паказаць на наступных выстаўках новыя экспанаты? Хацелася б толькі, каб выстаўка наступнага года праходзіла не тры дні, а хоць бы з тыдзень, і каб яна мела хоць якую-небудзь рэкламу. Сёлета наведвальнікі траплялі сюды выпадкова. А колькі ж мінчан маглі б палюбавацца цудоўнымі дарамі залатой восені. Дык няхай жа прыйдуць яны сюды налета.

МАЙСТРЫ СЕЛЬСКАГА ЭКРАНА

Стацыянар у вёсцы Лапічы — цэнтр калгаса «Бальшавік» — лепшы ў Асіповіцкім раёне. Механікам тут працуе ветэран Вялікай Айчыннай вайны Пётр Фёдаравіч Ляўкоўскі. Клапатліва даглядае ён апаратуру. Шматлікі ж яго актывісты ахвотна памагаюць і як след наладзіць рэкламу фільма. І запрасіць на сеанс тых глядачоў, хто не так часта прыходзіць у сельскі кінатэатр.

У штодзённых клопатах непрыкметна прайшлі-праляцелі дзесляць год работы ў Лапічах. Якія ж вынікі? Летась у год усенароднай Ленінскай працоўнай вахты Пётр Ляўкоўскі гадавое заданне выканаў за дзесляць месяцаў. Ударная праца сельскага кінафікатара адана-

скі раён. Калентуў кінафікатараў гэтага раёна абавязуецца выканаць гадавы план да 5-га снежня. Сваё слова работнікі кінасеткі выконваюць (дырэктар галаўнога кінатэатра, Віктар Чэпікаў). Добра працуюць таксама калектывы кінафікатараў Кіраўскага, Маргелёўскага, Касцюковіцкага, Круглянскага, Крычаўскага, Асіповіцкага, Слаўгарадскага, Хопімскага раёнаў і горада Маргелёва.

У вобласці ўжо 18 кінамеханікаў выканалі сваё гадавыя планы. Гэта — Раіса Паварова, Аляксей Мацвеева, Дзмітрый Гарбачоў, Ніна Фалецкая, Васіль Карнаван і іншыя. Іх пленная праца адзначана граматамі Упраўлення кінафікацыі і абкома прафсаюза работнікаў культуры.

мучаны? — голас у Алы па-здрадніку здрыга-
нуўся.

— Засмучаны? Адкуль вы ўзялі? — са знар-
чатым здзіўленнем адказаў начальнік.

— Мне здалася.
Начальнік заціснуў палец пальцамі правай
рукі левас вуха, перава патузаў яго, потым па-
лез у кішэню даўно не гладжаных штаноў, дас-
таў адтуль скамечаную паперку і, павагаўшыся,
падаў яе Але.

Іна прачытала радкі, напісаныя круглым жа-
ночым почыркам:

«Міша, мне да смерці надакучыла задаваль-
няцца тваімі скупымі пісьмамі з далёкіх будоў-
ляў. А сядзіць усюды за табой у мне няма
ні прычыны, ні жадання. Стамілася. Я пакідаю
цябе назаўсёды. Жадаю табе хутчэй сучасна-
ці».

Перад Алай сядзеў малазнаёмы ёй чалавек,
аб жыцці якога яна нічога не ведала. Бахае ён
сваю жонку ці абьяквы да яе? Нечанасць
гэта для яго, ці ён чакаў гэтага? Засмучаны ён,
ці — наадварот?

Не, па ўсім відаць, прыгнечаны, аналалены,
выбіты з каліны. Буйныя смуглыя рукі ў пры-
плюснутых бародаўках бязгучна выстуквалі на
каленях нейкую мажоршчыну, твар разгублены і
крышачку вінаваты. Глядзіць на яе, чакае, што
яна скажа. Або, наадварот, глядзіць і не бачыць
свайей часовай сакратаркі? Дык навошта паказаў
тады запіску? Каб пачуць словы судзішчання?
Або, каб не тлумачыць свайго ўчынку?

Ала наліла ў шклянку кавы; паставіла перад
начальнікам — так ставіць лярарства.

Ён выпіў каву залпам, як піюць ваду, прага-
яючы смагу.

Ала, павагаўшыся, яшчэ наліла, адліла глы-
ток. Кава была халодная, густая, чорная, без
цукру. Гарната. Атрута.

Начальнік глядзеў не на Алу, а на шклянку.
Вось-вось працягне па яе руку.

Ала, не глядзячы на начальніка, адставіла
шклянку, што азначала: «Больш не дам».

— Вам трэба, Міхаіл Данілавіч, адпачыць
крыху, — проста сказала Ала, закрываючы веч-
кам кафеінкі. Тым тонам яна раіцца раіць
бацьку, што яму апранаць, каб адзенне адпавя-
дала надвор'ю. Сказала, а сама падумала: «Праз
тыдзень мы з ім паедзем на аб'ект. Вось і ад-
пачне, пераменіць абстаноўку. Чым хутчэй, тым,
напэўна, лепш для яго», — і зноў падумала:
раптам яму ўздумаецца не праз тыдзень, а заўтра?
А ў нас з Мікалаем праз тры дні заручыны
тайком ад яго бацькоў.

Начальнік хітнаў галавой, уважліва пагля-
дзеў на Алу. Ала не вытрымала позірку, апус-
ціла вочы.

— Едзьце хоць заўтра, — сказала яна зусім
не тое, што хацела. — Што тут рабіць у Ма-
саве цэлы тыдзень?

Начальнік лягнуў сябе па калене.

— Вы, бадай, маеце рацыю, — у голасе яго
ўпершыню прагучалі жывыя інтанацыі. — Мне
трэба адпачыць. Абаязкова.

Не ведала Ала Вялова з трэцяга курса бі-
фака, які цяжкі і наравісты чалавек, якому яна
адважылася даваць парады. Колькі міністраў
і забеспячэнцаў саюзнага значэння адчулі на
сабе яго характар, напор, уладарнасць, колькі
вялікіх і малых бліскуча завершаных будоўляў,
раскіданых па ўсёй краіне, называліся чыжоў-
скімі — па прозвішчы іх начальніка.

Чыжоў і Ала выйшлі з упраўлення а дзеся-
тай гадзіне.

Развітваючыся, ён моцна, па-мужчынку па-
ціснуў ёй руку.

Ала, усміхаючыся, хінула галавой:

— Гуд бай!

— А вы правільна сказалі, — не адпускаючы
яе рукі, прамовіў Чыжоў: — Адпачыць! Цудоў-
на. Для мяне самы лепшы адпачынак — рабо-
та. Работа да сёмага поту! Вось так. Да заўтра.

На наступны дзень у паснаццаць сорок служ-
бовым рэйсам яны вылезлі на будоўлю.

Пераклад з рускай
Міхася СТРАЛЬЦОВА.

БУДНІ «ЎСМЕШКІ»

Народны агітэатр
«Усмешка» Дома культ-
ры Магілёўскага завода
штучнага валанна імя
Куйбышава папоўніў-
ся зольнай творчай мо-
ладдоў. Пасля конкурс-
нага адбору ў тэатр-студыю
прынята 25 мала-
дых аматараў мастацтва.
Студыйцы будуць выву-
чаць ацёрскае майстэр-
ства, сцэнічную мову,
прадугледжваюцца заняткі
па фехтаванні, харэа-
графіі і інш. Адначасова
пачынаецца падрыхтоўка
першага спектакля студы-
яйцаў, прэм'ера якога
адбудзецца ў снежні.

Вясёлы агляд тэатр-
студыі прысвячае знамя-
нальнай падзеі — 50-год-
дзю Савецкага Саюза.
Арыгінальныя сцэнікі, рэ-
прызы, песні, танцы
раскажуць пра гераічныя
паўкежавы шляхы, якія
прайшла наша Радзіма ў
сямі вялікай, дружнай.

Год 1971 багаты на па-
дзеі. Агітэатр «Усмешка»
многа і плённа канцэр-
туе. З дзевяці месяцаў
адбылося 80 яго выступ-
ленняў. Надзвычай ціка-
выя былі летнія гастролі
«Усмешкі». Агітэатру ап-
ладзіравалі працоўныя
Гродзеншчыны і Магілёў-

скай вобласці, Барысава,
маракі Калінінграда, воі-
ны групы Савецкіх воіск
у Германскай Дэмакратычнай
Рэспубліцы. Ка-
лектыў з поспехам вы-
ступіў у Маскве на Вы-
стаўцы дасягненняў на-
роднай гаспадаркі, як
удзельнік фестывалю
«Вясновыя галасы». Са
свайей праграмай «Ус-
мешка» пазнаёміла і гля-
дачоў Беларускага тэле-
бачання. У Адэсе, дзе ад-
пачывалі сёлета артысты
агітэатра, таксама ад-
былося некалькі іх вы-
ступленняў.

У лістападзе спаў-
няецца шэсць год работы
агітэатра. Набытым во-
пытам магілёўчане ахвот-
на дзеліцца. Сёлета тэ-
атр прымаў удзел у аб-
ласных семінарах агіт-
брыгад у Гомелі і Мінску
— паказаў сваю прагра-
му. Артысты тэатра і яго
мастацкі кіраўнік Ула-
дзімір Бараноўскі расказ-
валі, як ствараюцца сцэ-
нары для тэатра, як на
сцэне ўвасабляецца за-
думанне, пра мастацкае і
музычнае афармленне
праграм.

У апошнія дні восені...

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

3 нолькі ЛІМ-а

Іван ківае на Пятра

Восень. Меней работы на калгасных
палетках, больш вольнага часу ў хле-
баробаў. Можна і кнігу пачытаць, і
лекцыю паслухаць, і на канцэрт за-
вітаць. Але іншыя прыкметы наклала
восень на жыццё Дзямянчыцкага
сельскага клуба Камянецкага раёна.
Павуціна бабінага лета добра аплыла
яго дзверы.

Зрэдку дзверы адчыняюцца. Але
не ідуць сюды людзі. Бо які ж тут
можа быць адпачынак? Падлога аб-
валілася, праламалася сцэна, брудна.

Думаецца, няма гаспадары? Есць.
Нават шмат гаспадароў. Загадвае
клубам Людміла Раманюк, біблія-
тэкарам тут працуе Аляксандра Се-
мянюк. Хто павінен даць сродкі на
рамонт? Загадчыку раённага аддзела
культуры тав. Несцярэнку ясна хто —
праўленне калгаса «Радзіма» і Ратай-
чыцкі сельсавет, непасрэдня гас-
падары клуба. Праўда, гаспадары
яны заўзяты, з году ў год ківаюць
адзін на аднаго. Як у той прыказцы:
Іван ківае на Пятра. Амаль побач з
клубам, у гэтых жа Дзямянчыцах,
звілі гняздо баптысты, а клуб бяз-
дзейнічае. Дзіва дый годзе. Сектанты
не спяць у шапку, а ў сельскім Са-
веце паціскаюць плячыма: «Што паробіш?
Спрабавалі ваяваць з баптыстамі ідэ-
алагічна — не пасабляе». А якая там
ідэалагічная работа, калі пра работу
клуба ніхто не дбае.

Ды хіба Дзямянчыцкі клуб адзін
такі ў раёне? Чым лепшы ў калгасе
Іван Дзяржынскага Даўбіянскі сель-
скі клуб? Нічым не лепшы. Хто ж
сюды пойдзе, калі тут — што ў мара-
зільніку. Ніхто не памятае, каб уво-
сень ці ўзімку ў ім калі-небудзь печы
палілі. І сёлета дроў ніхто не падво-
зіць. Холадна. Таму сталымі навед-
вальнікамі клуба тут ведаюць толькі
загадчыцу яго ды бібліятэкара. Ды і
то... Прыйдучы, як сонейка ў вокны
прыгрэе.

Пойдзем далей... Зойдзем у Яну-
шоўскі брыгадны клуб, што ў саўга-
се «Белавежскі». І тут установа, як
кажуць, дабіта да ручкі: шыбак у
вокнах няма, кафлі з печы павыбіва-
ныя, а смецця — ногі паламаеш.

Застаецца дадаць: тры гады назад
раёну далі рэспубліканскую прэмію
за ўзорнае ўтрыманне ачагоў культу-
ры і развіццё мастацкай самадзей-
насці. Што ж здарылася? Чаму ў Ка-
мянецкім раёне адбыліся такія пе-
рамены ў адносінах да ўстаноў куль-
туры?

І. БАРКОУ.

ТЭАТР і тэлебачанне.

Бадай, праблема іх
узв'язанасці ў апошні
застаецца адкрытай з
таго самага часу,
калі глядзчы ўпер-
шыню атрымалі магчы-
масць убачыць на экран-
е трансляцыі тэатраль-
нага спектакля. «Ува-
рэнне» тэлевізійнай тэх-
нікі на тэатральныя пад-
мошні парумыла звык-
лую ўмоўнасць сцэнічна-
га дзеяння.

Існуе думка, што тэле-
бачанне можа толькі пе-
радаць інфармацыю аб
спектаклі, што яно не
валодае здольнасцю ма-
стацкага адлюстравання
тэатральнага відовішча,
не можа данесці да гля-
дача цэласнасці творчай
задумы. Што ж, некато-
рыя выдаткі пры трансля-
цыі тэатральнага спектак-
ля па тэлебачанні, вядо-
ма, ёсць. Але не варта за-
бываць аб тым, што тэле-
лекамеры, набліжаючы
гледача да сцэны, нібы
размяшчаючы яго сярод
дзейных асоб, адкрыва-
юць новыя магчымасці
ўспрыняцця спектакля.

Зразумела, гаворка тут
ідзе аб такой тэлевізій-
най трансляцыі, пры
якой спектакль не меха-
нічна пераносіцца на эк-
ран. Толькі сур'ёзная па-
пярэдняя работа тэлеві-
зійнай брыгады і перш
за ўсё тэлевізійнага рэ-
жысёра дае магчымасць
стварыць цікавую пера-
дачу.

У гэтай абавязковай
умове яшчэ раз перакон-
ваешся, аналізуючы па-
каз тых спектакляў, якія
трансправаліся літарат-
урна - драматычнай рэ-
дакцыяй Беларускага тэ-

НА БЛAKІТНЫМ ЭКРАНЕ ТЭАТРАЛЬНЫ СПЕКТАКЛЬ

ПРАЗ ТЭЛЕАКНО

лебачання (галоўны рэ-
дактар Р. Аляксандравіч,
галоўны рэжысёр В. Кар-
пілаў).

Летнія месяцы для ра-
ботнікаў гэтай рэдакцыі
былі часам напружаным.
У Мінску гастраліравалі
тры вядомыя драматыч-
ныя калектывы: Беларус-
кі дзяржаўны драматыч-
ны тэатр імя Я. Коласа,
Ленінградскі дзяржаўны
академічны тэатр драмы
імя А. С. Пушкіна і Тбі-
ліскі дзяржаўны рускі
тэатр імя А. С. Грыбае-
ва. Натуральным было
імкненне рэдакцыі па-
знаёміць тэлегледачоў
Беларусі з іх творчасцю.

Знаёмства гэтае пачало-
ся ў чэрвені трансляцыяй
спектакля Беларускага
драматычнага тэатра імя
Я. Коласа. Тэлегледачы
убачылі тры спектаклі
каласаўцаў: М. Шатрова
«Шостае ліпеня», В. Яко-
ва «Салаўіная ноч»,
Л. Талстога «Улада цем-
ры». Адчувалася, што тэ-
левізійны калектыў (рэ-
дактар М. Гарэцкая, рэ-
жысёры Н. Арцімовіч,
В. Акімушкін і іншыя) ня-
мала зрабіў для таго,
каб гэтыя спектаклі пра-
гучалі па тэлебачанні з
поўнай сілай.

Вялікую цікавасць у тэ-
легледачоў выклікала
трансляцыя спектакля ле-
нінградцаў па п'есе
Л. Шэйніна «Цяжкае аб-
вінавачванне», дзе адну
з галоўных роляў выкон-
ваў В. Мяркур'еў. Та-

кое ж вялікае ўражанне
засталося і ад спектакля
па п'есе Дж. Прыстлі
«Скандальнае здарэнне з
містэрам Кэтлам і місіс
Мун», у якім выступіў
цудоўны дуэт — І. Гар-
бачоў і Н. Ургант.

На гэтым спектаклі хо-
чацца спыніцца асобна.
Улічваючы невялікі склад
выканаўцаў і тую акаліч-
насць, што дзеянне ад-
бываецца на адной пля-
цоўцы, было вырашана
перадаць гэты спектакль
са студыі.

Зразумела, перанясен-
не спектакля, прызнача-
нага для паказу на вялі-
кай тэатральнай сцэне, у
студыйныя ўмовы патра-
бавала велізарнай рабо-
ты тэлевізійнага калек-
тыву і перш за ўсё рэ-
жысёра Б. Берцінга. Вы-
значэнне мізансцэны і ў
сувязі з гэтым даклад-
ная раскардоўка спек-
такля дазволіла па ходзе
перадачы ажыццяўляць
цэласны яго мантаж у
эфіры.

Пакуль падобныя зна-
ходкі не такія частыя, як
хацелася б. Як прыкры
промах успрымалася, на-
прыклад, перадача спек-
такля па п'есе Л. Малю-
гіна «Жыццё Сент-Экзю-
перы». Па сваім жанры
гэтая п'еса — своеасаб-
лівая паэтычная кампазі-

цыя, створаная па даку-
ментальным матэрыяле
— аўтабіяграфічных кні-
гах Сент-Экзюперы («Нач-
ны палёт» і «Зямля, лю-
дзе»). Так паэтычна п'е-
са і была пастаўлена ле-
нінградцамі. Немалаваж-
ная роля ў афармленні
адводзілася тэатральнаму
асвятленню: Эмана
светлавых эфектаў пад-
крэслівала душэўны стан
героя п'есы.

Натуральна, на чорна-
белым экране тэлевізара
прапала паэтычная грама
розных падсветак. Ста-
ралася ўражанне, быццам
дзеянне спектакля
адбываецца ў пастаяннай
паўцёмры, а кавалкі
ўмоўных дэкарацый, якія
вылучаліся буйнымі пла-
намі, былі незразумелыя
гледачу.

Толькі ў такіх пера-
дачах, дзе прызна-
чэнне тэлевізійнага рэ-
жысёра не абмяжоў-
ваецца фармальным
уклучэннем тэлекамер у
эфір, а ўключае нешта
большае — уласнае ба-
чанне п'есы, мастацкую
інтэрпрэтацыю тэатраль-
нага відовішча, — ля-
жыць адно з вырашэнняў
проблемы «тэатр—тэле-
бачанне».

Н. ФРАЛЬЦОВА.

Івану МУРАВЕЙКУ — 50 гадоў

Іван МУРАВЕЙКА

21 кастрычніка споўнілася 50 год беларускаму паэту Івану Муравейку. З гэтай нагоды праўдлівае Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне: «Дарагі Іван Андрэвіч!

З нагоды Вашага 50-годдзя прыміце ад нас, сваіх сяброў па пяры, шчырае сардэчнае вішаванне. Пасля заканчэння сярэдняй школы Вы вучыліся ў Мінскім Камуністычным інстытуце ажурналістыкі імя С. М. Нірава. Потым — служба ў радах Савецкай Арміі. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны знаходзіліся на фронце. дзе

выраслі ад радавога да камсорта палка, а пасля да карэспандэнта-арганізатара армейскай газеты.

Пасля вайны Вы шчыра і адданна працуеце ў рэдакцыі Любанскай раённай газеты, шмат увагі аддаеце выхаванню літаратурнай моладзі.

З першай кнігі-зборніка «Песня над палямі», што выйшаў у 1955 годзе, упэўнена загучаў Ваш паэтычны голас. Свой літаратурны галент Вы прысвяцілі дзецям і напісалі для іх шэраг цікавых кніг: «Ручайкі», «Вось якія мы», «Пра работу і ляноту», «Дружная сямейка», «Сняжычкі-смяшынкі», «Сем колераў вясёлкі».

Мы рады, што Вы палюбілі сваю родную Любань, жывяце сярод сваіх герояў і чытачоў, пяром журналіста і паэта адлюстроўваеце будні іх жыцця.

Жадаем Вам, дарагі Іван Андрэвіч, добрых поспехаў у працы, новых кніг, моцнага здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» з прыемнасцю далучаецца да гэтага вішавання і працягне чытачам новыя вершы паэта.

АСЕННЯ ЗАМАЛЁЎКІ

Падае, падае лісце, як птушкі падстрэленыя.
Даўно пабурэлі парканы, на лета пабеленыя.
Вецер рабіну, што шоўкам пунсовым палае,
Да абеліска, як сцяг палкавы, нахіляе.

А дождж ідзе, а дождж усё ідзе.
Люблю густы, абложны дождж асенні.
Таму, напэўна, што у гэткі дзень Казаў калісь: «Бамбіць не будучь сёння».

Марозік ноччу замарозіў лужыны.
Лядок пад коламі трашчыць, як шкло.
А недзе ўжо даўным-даўно засцюжыла і ўсе дарогі снегам замяло.

Рака — перанасычаны раствор Даждоў халодных, туманоў, вятроў.
І чараты пажоўкля шапачуць, Яны і мёртвыя маўчаць не хочуць.

Восень прадзе павуцінкі-нітачкі, Як выпадае сонечны дзень калі. Снежаны палотны з іх белыя вытча,
Рассцеле па ўсёй зямлі.

Курлы-курлы... І цішыня кругом.
Гляджу увесь і так выразна бачу: Стаіць хлапчук з мурзатым букваром,
Глядзіць увесь і горка-горка плача.

АРХІТЭКТУРА

4. ЗЯЛЁНЫЯ КАРАЛІ МІНСКА

Зараз у Мінску 9 паркаў, вялікі батанічны сад, больш 130 сквераў і бульвараў. У межах горада размешчаны лясны агульнай плошчай больш 400 га. На аднаго жыхара Мінска цяпер прыпадае каля 12 кв. метраў зялёнай плошчы замест 2,5 кв. метра ў 1940 годзе. У адпаведнасці з пасляваеннымі генеральнымі планамі ўздоўж Свіслачы фарміруецца водна-зялёны дыяметр з цэлай сістэмай паркаў. Да гэтага часу ўжо створаны і ствараюцца парк імя М. Горкага, Янкі Купалы, імя Марата Казея, ля опернага тэатра, Перамогі. Пазней будуць створаны парк у раёне Серабранкі і Чыжоўкі. Генеральны план прадугледжвае парк у кожным планіроўвальным (адміністрацыйным) раёне, у кожным жылным раёне, сады ў мікрараёнах і азеляненне пляцоўкі ў жылных групях.

Усё ж, нягледзячы на бясспрэчныя поспехі ў азеляненні горада, яно адстае ад тэмпаў і маштабаў жыллёвага і культурна-бытавога будаўніцтва.

Значны недахоп існуючай сістэмы азелянення — тое, што дагэтуль няма паркаў у новых буйных жылных раёнах — Чыжоўцы, Зялёным Лузе, раёне вуліцы імя Прытыцкага і іншых, хоць у праектах яны і прадугледжаны. Практычна да гэтага часу Мінск яшчэ не мае і Цэнтральнага парка культуры і адпачынку, які адпавядаў бы сталічнаму значэнню Мінска. Пачаты амаль 20 гадоў назад работы на тэрыторыі парка Перамогі аяліся марудна і недастаткова паспядоўна.

Генеральным планам перспектывага развіцця Мінска і планам работ на бліжэйшую пяцігодку прадугледжана павялічыць плошчу зялёных пасадак агульнага карыстання да 2 400 га і адпаведна норму на 1 чалавека — да 20,7 кв. метра.

У гэтай пяцігодцы будзе створаны парк імя 900-годдзя Мінска ў раёне Чыжоўкі (першая чарга), парк па вуліцы Севастопальскай у Зялёным Лузе.

Горад расце. І гэта ўсё больш аддае яго жыхароў ад прыроднага асяроддзя. Выправіць такое становішча павінны былі архітэктары. Зрабіць гэта можна больш смела ўводзячы ў горад прыродныя ландшафты і спалучаючы іх з малымі архітэктурнымі формамі, інжынернымі збудаваннямі.

Разнастайнасць прыродных ландшафтаў, зялёных кампазіцый, спалучэнне адкрытых і закрытых зялёных прастораў з забудовай — усё гэта адпавядае патрабаванням здаровага і эстэтычна выразнага асяроддзя, садзейнічае наданню гарадскому ландшафту Мінска своеасабліваці.

Не менш важна пераўтварыць ландшафт у тых раёнах, дзе прыродныя ўмовы неспрыяльныя. Класічны прыклад у гэтым сэнсе — цэнтр Мінска.

Стварэнне штучнага вадаёму, арганізацыя парка імя Янкі Купалы з пасадак дарослых дрэў дазволілі за

кароткі час дасягнуць вялікага эфекту.

Выкарыстоўваючы гэты вопыт, за апошнія гады распрацаваны новыя прапановы па аб'ядненні горада, арганізацыі вадаёмаў. Гэтыя прапановы былі ўлічаны ў спецыяльным праекце аб'яднення горада, распрацаваным Мінскпраектам у сувязі з будаўніцтвам Вілейска-Мінскай воднай сістэмы. Уздоўж Свіслачы з'явіцца новыя водныя люстры. Адно з іх ужо створана ля Паркавай магістралі, на супраць завода халадзільнікаў.

Аднак вельмі цікавыя праектныя прапановы, якія прадугледжваюць стварэнне унутранага гарадскога воднага кальца (у напрамку ручая Спяжынка — з усходу і з развіццём Лошыцкай сістэмы — з захаду) у будучай пяцігодцы, відаць, не ўдасца

Вельмі важна, што пытанні добраўпарадкавання зоны канцэнтраваны ў новай спецыяльнай гаспадарча-разліковай арганізацыі падначаленай гарадканткому.

Вялікае значэнне мае арганізацыя вадасховішча на рэках Пціч і Вяча. Выкананы практычныя планы гэтых зон.

Але вопыт на месцы загараднага адпачынку яшчэ перавышае магчымасці яго задавальнення. Пра гэта сведчыць перапаўненне пляжаў летам. Яшчэ больш складана з арганізацыяй загараднага адпачынку зімой, таму што большасць устаноў не разлічаны на зімовую эксплуатацыю (апрача дамоў адпачынку, прафілакторыяў).

У дзевятай пяцігодцы значна павялічыцца колькасць прафілакторыяў. Калі раней іх будавалі на дзяржаўных сродкі, дык цяпер, пры новай форме матэрыяльнага стымулявання, многія прадпрыемствы могуць узвядзіць прафілакторыі за кошт сваіх фондаў. Гэта выклікала вялікі паток

раванні зялёнага пояса вакол горада могуць выканаць водаахоўныя і іншыя зялёныя масівы, якія ствараюцца ў бязлеснай частцы. Яны замкнуць леспаркавы пояс.

У перыферычных раёнах прыгараднай зоны — у аддаленні на 40—50 км ад горада — на базе існуючых лясоў і водных рэсурсаў малых рэк — Іслачы, Гайны, Усяжы, Дзвіносы — можа быць створана другое кальцо загарадных зон масавага адпачынку, якое метаэагодна спецыялізаваць не толькі для кароткачасовага, але і працяглага адпачынку, арганізацыі турызму.

Такім чынам, патэнцыяльныя магчымасці прыродных рэсурсаў прыгараднай зоны і леспаркавага пояса могуць цалкам задавальняць.

Нарэшце, вялікае значэнне мае зона азэр Нарачанскай групы. Гэты раён выключна спрыяльны. Цяпер тут ёсць піянерскія лагеры, турбазы, санаторый. Нягледзячы на значную адлегласць, гэта зона ўсё больш вабіць мінчан. Азёры, несумненна, стануць не толькі зонай працяглага, але і масавага кароткачасовага адпачынку.

Генеральная схема развіцця зон адпачынку цяпер удакладняецца Мінскпраектам у сувязі з карэктурай генеральнага плана.

Зялёнае будаўніцтва — вялікае мастацтва. На жаль, прафесіянальны ўзровень работнікаў, звязаных з праектаваннем і ажыццяўленнем зялёнага будаўніцтва, яшчэ недастаткова высокі.

У сувязі з адкрыццём у політэхнічным інстытуце архітэктурнага факультэта было б пажадана пачаць падрыхтоўку архітэктарэў-ландшафтнікаў. Пытанне гэта не новае, але пакуль не вырашанае. Мне здаецца, Дзяржбуд БССР і Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі маглі б вырашыць яго хоць бы шляхам спецыялізацыі групы студэнтаў на апошніх двух курсах з выкарыстаннем гэтых маладых спецыялістаў пасля заканчэння інстытута толькі ў галіне ландшафтнай архітэктуры.

Вельмі важна павысіць прафесійную падрыхтоўку асоб, якія кіруюць гэтымі работамі і кантралююць іх. Тут, праўда, ёсць аб'ектыўныя цяжкасці: заработная плата гэтых работнікаў не дазваляе ўкамплектаваць апарат спецыялістамі патрэбнай кваліфікацыі (дарэчы, гэтыя цяжкасці перажывае і Упраўленне па справах будаўніцтва і архітэктуры). У выніку пры нізкім эканоміі па заработнай плаце аб'ектыўна наносіцца значна большыя страты за кошт зніжэння якасці добраўпарадкавання і азелянення.

Недастаткова высокі ўзровень работ па азеляненні і добраўпарадкаванні залежыць, канечне, ад будаўнічых арганізацый. Азеляненню будаўнічых пакуль што не ўдзяляюць належнай увагі.

Будаўнічыя арганізацыі таксама павінны мець у сабе спецыялістаў-ландшафтнікаў, якія непасрэдна кіравалі б работамі.

У святле першачарговых і перспектывных задач азелянення, развіцця зон адпачынку павінна быць умацавана і матэрыяльна-тэхнічная база арганізацый, якія вядуць гэтыя работы ў горадзе.

КРАСУЙ, Я. ЗАСЛАЎСКІ, МАЯ СТАЛІЦА!

Я. ЗАСЛАЎСКІ,
кандыдат архітэктуры, намеснік
галоўнага архітэктара г. Мінска

ажыццявіць з-за абмежаваных водных рэсурсаў Вілейска-Мінскай сістэмы. Разам з тым гэтыя прапановы захоўваюць сваё значэнне для наступнага этапу аб'яднення, калі з'явіцца больш буйныя водарэсурсы на базе такіх рэк, як Бярэзіна і інш.

Сетка устаноў для загараднага адпачынку мінчан пасля вайны была створана практычна нанова. Асабліва актыўна яна развіваецца ў апошнія дзясцігоддзі. Цяпер у розных месцах прыгараднай зоны працуюць каля 60 піянерскіх лагераў, многа дач, гарадскіх дзіцячых садоў-ясляў, некалькі дамоў адпачынку і прафілакторыяў, больш 10 турысцкіх і спартыўных баз, кемпінг-матэлі і г. д.

Для актыўнага развіцця устаноў загараднага адпачынку мінчан вялікае значэнне мела стварэнне Заслаўскага вадасховішча.

Летась Савет Міністраў БССР зацвердзіў праект планіроўкі Заслаўскага вадасховішча і намеріў рад мерапрыемстваў, каб добраўпарадкаваць гэтую зону. Літаральна на вачах пераўтвараецца паўночна-заходняя частка вадасховішча. Насыпаны новыя пляжы, пракладзена дарога да гасцініцы «Юнацтва», уздоўж якой таксама добраўпарадкоўваецца ўзбярэжная зона.

Праект прадугледжвае будаўніцтва на Мінскім моры вяславальчага канала ў 2 200 метраў і шырынёй да 150 метраў, які-клуба, спартыўнага комплексу са стадыёнам і рознымі іншымі пляцоўкамі, вяславальнай станцыяй, а таксама спартыўнага гарадкі і базы.

Практычна гэта зона зліваецца з паркам Перамогі і ўтварае адзіную зону, у якой змогуць адначасова адпачываць прыкладна 180—200 тысяч чалавек.

заявак. Для правільнага іх размяшчэння Мінскпраект распрацаваў планіроўвальную схему размяшчэння прафілакторыяў у прыгараднай зоне. Схему ўжо зацверджана Мінскім гарадканткомам. Прадугледжваецца арганізацыя прафілакторыяў для куста прадпрыемстваў. Такое ўзбудаванне патрэбна для рэнтабельнасці работ, магчымасці інжынернага абсталявання і рашэння горадабудаўнічых задач.

У аснову размяшчэння прафілакторыяў пакладзены два прынцыпы: галіновы і блізкасці да прадпрыемстваў.

Першы прынцып абумоўлівае магчымасць рэальнай кааперацыі сродкаў асобных прадпрыемстваў, другі садзейнічае эканоміі часу на транспартныя пераезды.

У ваколіцах Мінска прывабны і своеасаблівы прыродны ландшафт. Мяккі рэльеф, спрыяльны клімат, вялікія масівы лясоў, якія чаргуюцца з адкрытымі прасторамаі палёў, што перасякаюцца невялікімі рэкамі, — усё гэта вельмі спрыяльнае асяроддзе для развіцця адпачынку.

Значная роля ў развіцці ўсёй сістэмы загараднага адпачынку адыдазіцца леспаркаваму поясу сталіцы. Таму асабліва востра стаіць пытанне аб ахове зялёнага фонду, яго пашырэнні і раўнамернасці ў размяшчэнні лясоў вакол Мінска. Рашэнню гэтай задачы будзе садзейнічаць перадача гэтых лясоў у веданне гарадканткома.

Асноўныя прыгарадныя лясы размешчаны на поўнач і ўсход ад горада, іх вельмі мала ў заходніх і паўднёвых ваколіцах. Таму праблема фарміравання зялёнага пояса з дапамогай лясных насаджэнняў, стварэння леспаркаў на базе існуючых лясоў — вельмі актуальная. Пэўную ролю ў фармі-

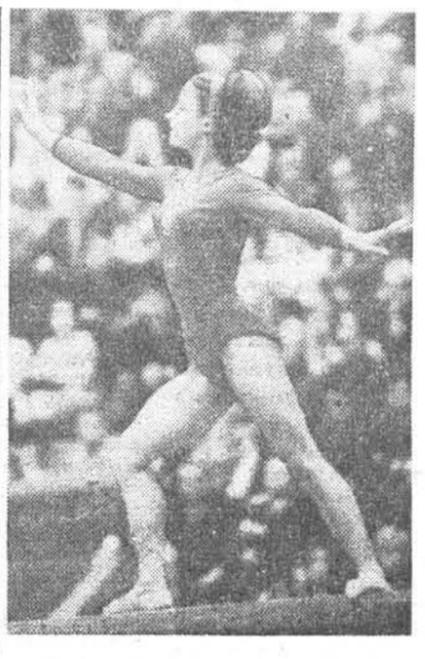
Арткыкулы першы, другі, трэці г.л. у публікацыі ад 17 верасня. 24 верасня і 8 кастрычніка г. г.

ГРАЦЫ ЕЎРОПЫ...

ДВА ДНІ камеры Еўрабачання і Інтэрбачання, кінакамеры хронікі ГДР, аб'ектывы фотарэпартажэраў з Польшчы і Фінляндыі, Францыі і Югаславіі былі накіраваны на памост Мінскага палаца спорту, упрыгожаны беларускім нацыянальным арнамантам. Два дні сталіца Беларусі была еўрапейскай сталіцай жаночай гімнастыкі. Спартсменкі 21 краіны падарылі мінчанам сваё майстэрства.

На здымках, зробленых фотакарэспандэнтам У. Мязювічам, — герані чэмпіянату Еўропы. Задумалася аб нечым, глядзячы на выступленні сябравак-суперніц, наша зямлячка Тамара Лазаківіч. Можа яна марыць вярнуцца ў родны Віцебск чэмпіёнкай! «Натхненне» — так хацелася б назваць другі здымак, на якім савецкая спартсменка Людміла Турышчава выконвае практыкаванні на бярвяне. А вось на гэтым жа снарадзе — абалюная Эрыка Цухальд з ГДР. Яе твар — сама ўвага: кожная памылка можа каштаваць медалю.

І вось — шчаслівая хвіліна: на п'едэстале гонару залатыя медалісткі Мінскага чэмпіянату Людміла Турышчава і Тамара Лазаківіч (СССР) і бронзавы прызёр Эрыка Цухальд (ГДР). На іх тварах — радасць перамогі. Спартсменкі падарылі радасць і нам — радасць сустрэчы з мастацтвам. Мастацтвам спорту...

А КЕРАМІКА Ў НАС УЖО ЁСЦЬ!..

Надаўна ў Вільнюсе закончыўся міжнародны сімпозіум «Нацыянальныя традыцыі ў сучаснай кераміцы». Праграмай сімпозіума была прадугледжана работа ў майстэрнях. У творчым спабодніцтве прынялі ўдзел калі трыццаці майстроў-спецыялістаў з усіх рэспублік нашай краіны. Былі запрошаны майстры з Балгарыі, Венгрыі, ГДР, Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі, Кубы, Манголіі, Румыніі, Польшчы, Чэхаславакіі. Удзельнікі семінара абмяняліся творчым вопытам, заслухалі даклады, выступленні вядучых мастакоў і мастацтвазнаўцаў на праблемах далейшага развіцця мастацкай керамікі.

У гэтай творчай сустрэчы, якая ўпершыню праводзіцца ў нашай краіне, прынялі ўдзел і беларускі мастак Тарас Паражнік, які быў удасцойны дыплама сімпозіума.

У гэтых жа час у Вільнюсім палацы мастацкіх выставак была адкрыта Усесаюзная выстаўка «Кераміка СССР». Экспанавалася каля 1 500 работ. Выстаўка дазволіла прасачыць тэндэнцыі ў развіцці сучаснага керамічнага мастацтва, нацыянальны асаблівасці керамікі братніх рэспублік.

Прыкметнае месца ў экспазіцыі

выстаўкі займалі работы беларускіх керамістаў і вырабы майстроў народнага мастацтва.

Безумоўна, на такой вялікай выстаўцы кожная рэспубліка магла паказаць не многа, аднак гэта нямногае павінна было прадставіць усё самае лепшае, самае яркае з таго, што створана за апошнія гады.

Нас радуе, што ва Усесаюзным аглядзе, якім з'яўлялася выстаўка «Кераміка СССР», упершыню такой вялікай групай выступілі нашы мастакі. У каталогу выстаўкі побач з імямі мастакоў старэйшага пакалення, заснавальнікамі мастацкай керамікі ў Беларусі, арганізатарамі керамічнай вытворчасці, педагогамі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута імяны і маладых мастакоў, якія надаўна закончылі аддзяленне мастацкай керамікі нашага інстытута.

І ўсё ж стэнды, на якіх была прадстаўлена наша беларуская кераміка, нас радалі не зусім. Яны былі вельмі бедныя ў параўнанні з суседнімі — Украіны, Малдавіі, прыбалтыйскіх рэспублік. Гэту беднасць мы адчулі асабліва востра і цяпер і таму, што ведалі нашы мастацкія, памяталі пра тое лепшае, што створана за апош-

нія гады, што бачылі на нашых выстаўках, у майстэрнях мастакоў-керамістаў. Чамусьці не былі паказаны алегарычныя творы, выкананыя ў шамоце Міхаілам Бяляевым, дэкаратыўныя вазы Генадзі Гаркунова, тэматычныя творы Тараса Паражніка і Фёдара Зільберта, дробная пластыка Мікалая Пушкіна і г. д. Чамусьці з мастакоў, якія працуюць у фарфоры, прынялі ўдзел у выстаўцы толькі адзін Валерый Леановіч. Работы яго былі сустрэты з цікавасцю. Аднак, на нашу думку, было б надзвычайна паказаць і вялікія дэкаратыўныя вазы Валяціна Кірыленкі, сервізы Леаніда Багданава.

Секцыя дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Саюза мастакоў аб падрыхтоўцы выстаўкі ведала даўно, аднак належна не падрыхтавалася. Усё шло неяк само па сабе. Цяжка меркаваць аб прычынах, але чамусьці і майстры народнага мастацтва былі выпущаны з поля зроку складальнікаў беларускай экспазіцыі.

Наперадзе новыя выстаўкі. Хацелася б, каб бюро актывізавала дзейнасць секцыі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Відэць, карысна было б запазчыць метады работы, адносіны да вырашэння творчых задач, іх пастаюні ў нашых суседзях — Саюзах мастакоў рэспублік Прыбалтыкі, Украіны. Рыхтуючыся да выстаўкі «Кераміка СССР», лічы нікога не забываць, паказалі самае лепшае, самае арыгінальнае. Іх шматлікія стэнды не былі пустымі.

Р. ВАЛАДЗЬКО.

ПАМЯЦІ ДРУГА

Памерла Іна Міхайлаўна Мухіна — камуніст, журналіст, проста чалавек, пярвісты, чулы, заўсёды добры і шчыры. Як карэспандэнт Агенцтва друку Навіны, наша Іна была ўдзельнікам вялікай ідэалагічнай бітвы за сэрцы і розумы мільёнаў людзей і разам з усімі несла вялікую праўду пра Савецкую краіну людзям усёго свету. Сведчанне гэтаму — сотні публікацый яе работ у зарубежных выданнях.

«Дынамічная Мухіна» — так называлі мы яе ў сваім журналісцкім асяроддзі. Так, яна была дынамічная ў самым лепшым сэнсе гэтага слова. Яна заўсёды была гатова разведаць і напісаць. Іншы раз гэта была проста кароценькая інфармацыя, іншы раз — вялікі артыкул. Яна біла нашых ідэйных праціўнікаў самай страшнай для іх зброяй — фактамі, здабытымі ў акіяне жыцця.

Чалавек з безнадзейна хворым сэрцам (яна ведала гэтую цяжкую праўду), Іна ўсё ж працягвала — не пабаімся гучнага слова — змагацца.

Сэрца адмовіла ў час канцэрта італьянскага спевака Бруна Вентуріні, пра які яна павінна была расказаць чытачам яго краіны. Іне было ўсяго 46. Ёй хацелася напісаць і расказаць так многа. Яна была поўная планаў, мар, задум.

Успомнім жэ яе добрым словам усе мы — таварышы па рабоце, сабры і тыя, да каго яна «стукалася ў дзверы» ў якасці няўрымслівага карэспандэнта АДН.

Група таварышаў.

ЛЕКТАР — МІКАЛАЙ КРУЧКОЎ

У народных універсітэтах пры гарадскіх і раённых дамах культуры пачаўся новы навучальны год.

Першыя заняткі на факультэце кінамастацтва універсітэта пры Маладзечанскім доме культуры чыгуначнікаў не пакінулі аб'якавымі ніводнага слухача. Лектарам тут выступіў народны артыст СССР Мікалай Кручкоў.

Мяркуючы па планах дома культуры, заняткі універсітэта будзць цікавыя. На сёлетні навучальны год запланаваны такія тэмы, як «Кіно і моладзь», «Антыфашысцкая тэма ў фільмах студыі ДЭФА (ГДР)», «Варацьба ідэй у сучасным кінамастацтве», «Ад камедыі гумарыстычнай да сатырычнай», «Майстры зарубежнага кіно», а таксама сустрэчы з майстрамі савецкага кіно.

ГОСЦІ МІНСКА

НОВЫЯ РУБЯЖЫ, НОВЫЯ ЗАДАЧЫ...

кай і зарубежнай сімфанічнай музыцы. З аркестрам выступалі многія ачынныя выканаўцы і з-за рубяжа. Сярод іх — дырыжоры Б. Хайкін, Ю. Арановіч, Р. Баршай, М. Шастановіч, А. Кер'ес (Нідэрланды), Д. Петкаў (Балгарыя), дырыжоры з Аўстрыі, АРЕ, Кубы, ГДР, піяністы Я. Фліер, Е. Магілеўскі, Д. Ліл (Вялікабрытанія), С. Коста (Партугалія), Б. Фаваніні з Францыі, скрыпачы, віяланчэлісты і ваналісты — А. Крыса, С. Сніткоўскі, В. Яблонская, І. Архіпава, М. Вайман, Ш. Руха (Румынія), Е. Сато (Японія) і многія іншыя. Творчыя сувязі шыраца, прафесійнае майстэрства расце. З моманту заснавання аркестра пазналі і памілілі 150 тысяч слухачоў.

КАНЦЭРТАМІ у Беларусі завяршае вялікую гастрольную паездку Ульянаўскі дзяржаўны сімфанічны аркестр. Гэта зусім малады калектыў. Першая рэпетыцыя адбылася ўсяго тры гады назад. У складзе аркестра 81 музыкант, старэйшаму з іх крыху за трыццаць. Неадрама аркестр з радзімы Ільіча называюць самым маладым — сярэдні ўзрост музыкантаў 26 гадоў. У яго ўліліся выпускнікі Маскоўскай, Ленінградскай, Горнаўскай і Саратаўскай кансерваторыяў, Галоўны дырыжор Ульянаўскага сімфанічнага Эдуард Сяроў працуе ў ім з дня яго заснавання і лічыць, што аркестр павінен у бліжэйшы час стаць адным з лепшых у краіне. Радзіма Леніна будзе мець калектыў, дастойны прадстаўляць яе ў любых гарадах і краінах.

Гэта першая вялікая гастрольная паездка аркестра. Ён пабываў у Маскве, Ленінградзе, Рызе, Вільнюсе, Каўнасе, Выбаргу і многіх іншых гарадах. Цяпер можна ўзвучыць казачы пра аркестр, як пра добры калектыў, якому пад сілу складаныя разнастайныя праграмы.

За тры гады сыграны асноўны «залаты фонд» іласцінай рускай, савец-

НЕ ТОЛЬКИ дае вялікі выстаўкі беларускіх кніжных знакаў у Мінску, якія адбыліся ў апошнія гады, паказалі, што ў параўнанні з многімі рэспублікамі Саветаў Саюза Беларусь займае не апошняе месца як у прапагандзе гэтага віду графікі, так і ў далейшым павышэнні яе мастацкай якасці. Сведчанне таму — вялікая цікавасць да экслібрыса не толькі саміх мастакоў, але і ўладальнікаў бібліятэк. Аб праблемах кніжнага знака шырэй вядзецца гаворка ў рэспубліканскім друку, па радыё і тэлебачанні. Асобнымі выданнямі выйшлі падборкі экслібрысаў розных майстроў гэтага віду графікі. Беларускі кніжны знак быў паказаны ў спецыяльных экспазіцыях і на выстаўках кнігі ў нашай краіне і за мяжой. Ён прадстаўляў беларускую «малую графіку» на міжнародных выстаўках у Маскве, Лос-Анжэлесе, Лейпцыгу, Варшаве, на выстаўцы «Экспо-70». Усе гэта лічыць раз пацвярджае значнасць укладу яго ў развіццё роднай культуры. Так, сапраўды, экслібрис сёння — не толькі «вястух і захавальнік кнігі» (Я. Галербах), але і адзін з відаў малых форм мастацтва графікі.

Наўрад ці трэба даводзіць, наколькі важна сёння даследаваць гісторыю беларускага экслібрыса. Гэта мае значэнне і для спасцігнення волі мінулага, і для вырашэння многіх навадзённых творчых праблем, звязаных з далейшым развіццём мастацтва кніжнага знака.

Трэба даць ужо даць адказ на пытанні: калі нарадзіўся кніжны знак на Беларусі, як уплывалі суседзі на графічнае і сэнсавыя вырашэнне экслібрысаў мастакамі Беларусі, якія нацыянальныя элементы беларускага экслібрыса перспектыўныя, якая тэхніка выканання даўнейшых экслібрысаў можа быць карысная для будучых, якія разнавіднасці экслібрысаў (геральдыка, вэнзель, ярлык) існавалі даўней і якія перспектыўныя сёння.

Не такая, дарэчы, простая праблема — вызначэнне нацыянальнай прыналежнасці экслібрыса. Які знак з мінулых часоў лічыць уласна беларускім? Кніжны знак, выкананы ўраджэнкам Беларусі, або знак, створаны майстрам суседняй краіны, рэспублікі для ўладальніка бібліятэкі — беларуса або ўладальніка бібліятэкі, які жыве на Беларусі, але паходзіць не адсюль?

Мабыць, тое, да якой нацыянальнасці належыць уладальнік бібліятэкі, тое, кім і на якой мове выкананы знак для гэтай бібліятэкі, не з'яўляецца яшчэ паказчыкам нацыянальнай прыналежнасці. Відаць, больш дакладна можна сістэматызаваць экслібрысы па іх геаграфіі — месцазнаходжанні бібліятэкі і знака, які да яе адносіцца. Такага пог-

леду прытрымліваўся буйнейшы знаўца і даследчык экслібрыса прафесар С. П. Фарцінскі. Ён пісаў, што ўсе кніжныя знакі бібліятэк Беларусі незалежна ад нацыянальнасці ўладальніка, можна з поўным правам лічыць беларускімі. І падкрэсліваў: «Калі яны пасля рэвалюцыі аказаліся ў іншых краінах або на тэрыторыі другіх саветскіх рэспублік, гэта ні ў малейшай меры не ўплывае на паходжанне экслібрыса». Бо агульнавядома, што ўсе матэрыяльныя каштоўнасці на нашых землях, у тым ліку і бібліятэкі, належалі магнатам.

Анатоль ТЫЧЫНА

БЕЛАРУСКАЯ культура развівалася з даўніх часоў, а разам з ёю — і пісьменнасць. Як на Захадзе, так і ў дэравалюцыйнай Расіі са з'яўленнем кнігадрукавання магната на Беларусі (тутэйшага, польскага і рускага паходжання) пачалі абзаводзіцца раскошнымі бібліятэкамі. З усімі гэтымі акалічнасцямі звязаны некаторыя асаблівасці беларускага экслібрыса ў мінулым. Так, напрыклад, каб паказаць прыналежнасць уладальніка бібліятэкі да знатнага роду, экслібрысы адначасна гербамі (падобна таму, як адначасна гербамі посуд, карэты і да т. п.). Вось тут і нараджаецца кніжны знак. На пачатку ім становіцца так званы супер-экслібрис. Гэта было адпостраванне з гербам або вэнзелем, цэнсёнае на верхняй частцы пераплёту. Пазней з'явіўся экслібрис як друкаваны знак, які наклеіваўся на ўнутраным баку пераплёту. Збіральнікі бібліятэк — багачы заказвалі экслібрысы лепшым замежным майстрам. На іх адпостраўваліся гербы або вэнзель ў аздобленні пышных арнаментаў і ваенных эмблем. Надпісы (прозвішчы ўладальнікаў, дэвізы) пераважна выконваліся на французскай або лацінскай мове (згодна з тагачаснымі традыцыямі).

Першымі беларускімі знакамі, якія захаваліся да нашага часу, можна лічыць выкананыя ў канцы XVII — пачатку XVIII стагоддзяў. Яны належалі князям Радзівілам на Нясвіжскай лініі. Гэта невялікія гравюры на сталёвых або медных пласцінках і надрукаваныя на паперы. Па кампазіцыйным вырашэнні і стылявым асаблівасцям яны блізкія да кніжнага мастацтва Захаду.

Так, цікавы з гэтай групы знакаў — экслібрис Міхаіла-Казіміра Радзівіла (1702—1762) — які заснаваў у 1758 г. у Слуцку ткацкую фабрыку «літых» паясоў. На ім — герб над княжацкай каронаю ў аз-

дабленні складанага арнамента. У ніжніх кутках — ваенныя аtryбуты, стужка з ордэнам і надпіс на латыні. Знак меў чатыры варыянты. Знакі Нясвіжскіх ардынатаў XVIII і пачатку XIX стагоддзяў больш спрощаныя. У іх менш аздоблення.

Вядома і прозвішча прыворнага гравёра Гершака Лейбовіча (1701—1770), які выконваў знакі. Некаторыя даследчыкі лічаць, што густ у гэтага гравёра быў пасрэдным.

Цікавы ў графічных адносінах знак Аляксандра Сапері (1730—1793), старасты Пінскага ў 1748

да ў Слоніменскім палацы. Дарэчы, значным, што ў экслібрысах магнатаў нас цікавіць, зразумела ж, не сам факт іх прыналежнасці. Факт прыналежнасці разглядаецца, паколькі можа прывесці свіданне на абставіны творчай гісторыі нашай графікі. Хоць матывы гэтых кніжных знакаў звязаны пераважна з прэтэнзіямі іх уладальнікаў на веліч, мусім падкрэсліць, яны нам цікавыя выкананнем, працаю гравёраў.

3 РАЗНАВІДНАСЦЕП геральдыкі ў экслібрысах пазнейшага часу вядомы і спрощаныя па малюнку знакі.

ЭКСЛІБРЫС

—1750 гадах. Яго бібліятэка была ў Ружанах. Гравіраваў гэты знак Францішак Балдэвіч.

...У лінейнай рамыцы — архітэктурны пастамент з дзвюма калонамі, на якіх — бюсты. Яны, мабыць, сімвалізуюць навуку і мастацтва. Між бюстамі — жаночая фігура з кап'ём у руцэ. Другой рукою жанчына падтрымлівае ічыт з родавым гербам. Па абодвух баках герба — ініцыялы ўладальніка бібліятэкі. У цэнтры пастамента фігуры ічыт з надпісам на латыні. Па баках пастамента — глобусы. Унізе — сем кніг з рознымі надпісамі. Датаванне знака досыць дакладнае, бо вынікае з біяграфіі Сапері, які ва ўказаны час быў старастам Пінскім.

Вядомы яшчэ тры знакі таго ж перыяду, якія маюць дачыненне да Беларусі. Адзін — графа Захара Чарнышова (1729—1784), генерал-фельдмаршала, намесніка Беларусі. Яго бібліятэка была ў Чачэрску на Магілёўшчыне. Гэты знак — чатырохвугольная гравюра ў двухлінейнай рамыцы. На двух фельдмаршальскіх жэзлах — родавы герб. Пад ічытом, увенчаным каронаю, — арнаменты, ордэны і надпіс «Чачэрск».

Два другія тагачасныя знакі — Міхаіла Борха, Люцынскага старасты на Віцебшчыне (1751—1810), генерал-лейтэнанта. Бібліятэка была ў маёнтку Баркляны. Абодва ягоньы экслібрысы гравіраваў С. Гале ў 1790 г. Паводле свайго рысунка. Яны таксама геральдычныя са складаным аздабленнем, з дэвізам і надпісам на латыні.

Адзін з тагачасных знакаў — спрэчны па вызначэнні імені ўладальніка, але несумненна звязаны з Беларуссю. Гэта экслібрис М. К. Агінскага. Паводле адных крыніц — Міхаіла-Казіміра (1728—1800), будаўніка канала Агінскага. Паводле другіх — Міхаіла-Клеафаса (1765—1833), кампазітара, аўтара вядомых паланезаў. Бібліятэка бы-

ла ў Слоніменскім палацы. Так, у рамыцы пад каронаю намалевана літара «П» — такі знак сына фельдмаршала І. Паскевіча-Эрыванскага — Фёдора. Бібліятэка была ў Гомелі. Знак наклеіваўся на ўсіх кнігах сына і бацькі.

Вядомы знакі бібліятэк Тышкевічаў (Лагойск), Хадкевіча, Храптовіча і некаторыя іншыя, якія адносяцца да канца XIX стагоддзя. У канцы XIX і пачатку XX стагоддзяў былі распаўсюджаны так званыя ярлыкі — друкарскія надпісы і пячаткі — каўчукавыя штампцы. Пераважна імі карысталіся бібліятэкі грамадскіх арганізацый і устаноў. Мастацкай нашоўнасці яны не ўяўлялі. Можна прыгадаць з іх знакі 4-га гронадзёрскага Нясвіжскага палка, Палацкага кадэцкага корпуса, Маскоўска-Брэскай чыгуні, Палацкай царкоўнай абшчыны і г. д.

К пачатку XX стагоддзя ў кніжныя знакі, апрача ўказання на паходжанне ўладальніка, уносяцца элементы пазнавальнага характару, якія падкрэслівалі інтарэсы, схільнасці, густы ўладальніка бібліятэкі, яе характар.

Выразны ў гэтых адносінах экслібрис графа Бараноўскага. На ім усё поле занята пейзажам з плацінаю і выдрамі на першым плане. Так пацвярджаецца месцазнаходжанне бібліятэкі ў маёнтку

Кніжны знак бібліятэкі графа Бараноўскага. Магілёўшчына, 1902.

ГОСЦІ МІНСКА

ВЯРШЫНЯ ХАРАСТАВА

Славуцы Эміль Гігельс іграе тры фартэп'яныя канцэрты П. Чайкоўскага ў адной праграме. Пра гэта абвясцілі афішы Гомеля і Мінска. Такое ў музычным жыцці здарэцца рэдка і справядліва называецца падзеяй.

Піяніст не мае патрэбы, каб яго адрэкамендувалі публіцы. Адно яго імя збірае на канцэрт меламанаў, і заўсёды артыст адрыцае перадаўдыторыяй нешта новае, захапляе майстэрствам, якое мае права быць названым віртуознасцю, радуе тонкай нюансаванай і агульнай задамай, інтэрпрэтацый вядомых фартэп'яных шэдэўраў музычнай літаратуры.

Выкананне Э. Гігельса часта характарызуецца лі манументальнае. У ім няма знешніх эфантаў, яно паглыбленае і змястоўнае. Піяністу чуваецца так званы «салоннае музыцыраванне». Яго асаблівая тэхніка пачаткова ідэяна-мастацкаму пафасу таго твора, які ён іграе. На буйнейшых эстрадах свету артыст пераканаўча пацвярджае справядлівасць самых высокіх ацэнак яго выканавання майстэрства, праз якое раскрываецца яркая мастакоўская асоба.

Гэта адчулі і слухачы

у Гомелі 10 і 12 настрычкіна. Хоць рэпетыцыі былі арганізаваны не лепшым чынам, саліст і аркестр Беларускай філармоніі пад кіраўніцтвам дырыжора Юрыя Яфімава знайшлі, як кажуць, агульную мову і наладзілі ўнутраны кантакт. Зада цягла вітала выканаўцаў і з удзячнасцю прыняла багаты плён велізарнай работы, якая падпарадкавала выступленню Э. Гігельса з гэтым рэпертуарам.

Мінскія канцэрты 17 і 18 настрычкіна былі працягам трыумфу выдатнага піяніста. Слухачы адчувалі маштабную веліч задумы і надоўга захаваюць эмацыянальны ўспамін пра артыстычнае характава музыкі, якая гучала ва ўсім бліску, з жывым роздумам чалавека, яго ледзь улоўнымі перажываннямі і светлымі марамі.

Цыкл, выкананы ў два вечары, як бы «наблізіў» да нас аблічча Гігельса-мастака. Глыбокага напэўнення гуку, свабоды ў пераадоленні самых складаных цяжкасцей партытуры, пранікнёны лірызм і патэтычны ўзлёты інтанацый, выразная рытмічная сабранасць (нават у наддэцымых) нікія кульмінацыйныя выбухі... Усе

гэта злівалася ў адзіную мастацкую тэніну найскладанейшага малюнка, перадавала нарастанне драматычнага развіцця сюжэта з канцэртаў і ўсіх іх разам. Цікава, што ў «авалодванні» гэтым цыклам Чайкоўскага Э. Гігельс прайшоў свосабліную звалюю: Першы канцэрт прагучаў у яго выкананні ў 1934 годзе. Другі — у сярэдзіне 50-х і праз дзесяць гадоў — Трэці (адначаснавы). Разам іх пакуль што ніхто ў свеце не іграў, бо такое выступленне патрабуе вялікага духоўнага і фізічнага напружання. Хутка, у час гастролі ў Англію, цыкл

фартэп'янных канцэртаў Чайкоўскага ў яго выкананні з Лонданскім сімфанічным аркестрам будзе запісаны на грамплацінкі. Воліт Гігельса нібы разгортае новую старонку ў канцэртным жыцці гэтага цудоўнага цыкла Чайкоўскага і здзіўляе невывяржымымі магчымасцямі выканаўцы. Канцэрты, якія артыст даў у Гомелі і Мінску, прынеслі слухачам не толькі эстэтычную асалоду, а далі спажыву для роздуму пра незгасальную прыгажосць музыкі, якая вядзе размову з сэрцам чалавека пра характава і драматызм жыцця.

В. ДАНИЛАУ.

ВЯРТАННЕ ДА ПРАСТАТЫ

З поспехам прайшлі ў Беларускай сталіцы гасцролі італьянскага спевача Бруна Вентурыні. Гэтае імя з'явілася на афішах эстрадных канцэртаў параўнаўча нядаўна — у 1963 годзе. Але за гэты час Бруна Вентурыні здолеў стаць адным з самых папулярных эстрадных спевачоў Італіі. Малады выканаўца, які валодае прыемным моцным голасам і спявае ў спакойнай, прастай манеры, спадабаўся патрабавальнай італьянскай публіцы. Яго настаўнік — прафесар вышэйшай музычнай школы ў Салерма Джэрліо здолеў прывіць Бруна Вентурыні асабліваю любоў да італьянскіх, неапапіганскіх песень і тую прастату, якая пазней дапамагла яму прыемна вылучыцца на фоне яркай і шумнай «новай хвалі» — біг-біта. Нездарма самай вялікай падзеяй у італьянскай эстраднай музыцы сённяшняга дня Вентурыні лічыць адыход ад біг-біта і вяртанне да прастай меладыйнай песні. Ды і лепшым у свеце эстрадным спевачом ён лічыць Фрэнка Сінатру менавіта за тое, што для яго

галоўнае ў песні — не знешні эфект, а меладыйнасць і прастата.

Бруна Вентурыні аб'ездзіў усю Італію, выступаў у ЗША, Канадзе, ФРГ, Ліване, быў у 1968 годзе і ў Саветскім Саюзе. Ён не раз становіўся пераможцам міжнародных конкурсаў эстраднай песні. Сёлета ў знак асабай папулярнасці Бруна Вентурыні ў Італіі выпушчана залатая пласцінка з яго песнямі.

Г. БАРЫСАУ.

Выдрані на Магілёўшчыне. Толькі ў верхнім кутку быў маленькі герб, які ўказваў на паходжанне ўладальніка. Рысунк гэтага экслібрыса выканаў Бота Шміт у Мюнхене.

На экслібрысе Д. Даўгялы — былога дырэктара бібліятэкі Інбелкульту і этнографа — частка драўлянага налічніка, на якой аздоблена разьбой калона і помнік архітэктуры. Унізе — кніга і разгорнуты ліст паперы — сведчанне Інтэрсаў уладальніка бібліятэкі.

НЯГЛЕДЗЯЧЫ на рост бібліятэк, к канцу мінулага і пачатку нашага стагоддзя

нем месцазнаходжання бібліятэкі; «Ражаншчынская бібліятэка Семяноўскіх» з фамільным гербам; «Бібліятэка ў Замосці Аляксандра Ельскага» (па-польску); прамавугольны штамп Доўнар-Запольскага і некаторыя іншыя знакі.

Нельга не адзначыць такую значную знаходку ў фондах Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна ў Мінску, як знакі-пячаткі на кнігах, якія выдаваліся да рэвалюцыі. Яны выкананы на беларускай мове. Працуючы ў бібліятэцы і ўбачышы іх, я вельмі ўрадаваўся знаходцы. Знак у прамавугольнай рамцы: «Бібліятэка

У дваццатыя гады на Беларусі актыўна працуюць дзве групы экслібрысістаў. Адна з іх — у Віцебску пры мастацкім тэхнікуме: З. Гарбавец, М. Загароўскі, Я. Мінін, С. Юдовін. Другая — у Мінску пры Інбелкульту: А. Грубэ, П. Гуткоўскі, Г. Змудзінін і аўтар гэтых радкоў.

Паспяхова працаваў З. Гарбавец. Ён карыстаўся старадаўняю тэхнікай абрэзай гравюры. Цікавы яго знак для вучонага-агранома В. Авітоўскага з фігураю вучонага, гарманічны па кампазіцыі, лаканічны па малюнку. Я. Мінін бездакорна карыстаўся

асабістых. Працаваў у тэхніцы тарцовай гравюры. Глыбока вывучаючы народную творчасць і быт, ён у сваіх графічных мініяцюрах ярка адлюстроўваў густы ўладальнікаў бібліятэк. На знаку для Г. Лур'ё цікавы кантраст паміж сучаснаю друкарскаю машынаю і архаічным выглядам чалавека ў круглай шапачцы з гусіным пяром пры святле свечкі. Актыўна скарыстоўвае мастак у экслібрысах пейзажны матывы.

А. Грубэ стварыў першы экслібрыс на рэвалюцыйную тэму. Ён прызначыўся для А. Бараноўскага. На ім — чырвонаармейцы, якія вызвалюць вязня.

З экслібрысных работ П. Гуткоўскага захавалася адна. Ва ўсіх ён актыўна скарыстоўваў нацыянальныя матывы, сучасную тэматыку. Прыкладам гэтага можа служыць экслібрыс для ЦБК (Цэнтральнага бюро краязнаўства). Тут — на фоне старой мінскай ратушы адкрытая кніга і скрутак паперы з гусіным пяром.

Вельмі прыгожы знак стварыў Г. Змудзінін для ўрача і былога загадчыка аддзела Белдзяржвыдавцтва І. Цвікевіча. Жанчына ў бібліятэцы ў акружэнні кніг. На кнізе — чэрап.

Да 1940 года аўтарам гэтага артыкула створана каля двух дзесяткаў экслібрысаў. Арыгіналы ў асноўным намалеваны тушам і размажаліся ў цынкаграфіі, за выключэннем пасобных, выкананых у тэхніцы лінагравюры і ксілаграфіі.

Вельмі спрыяла росквіту беларускага экслібрыса арганізаваная пры секцыі выяўленчых мастацтваў Інбелкульту «Таварыства бібліяфілаў». На пасяджэннях таварыства знаёміліся з кніжнымі павінкамі, абмяркоўвалі практычныя пытанні, абмяркоўвалі практычныя пытанні новых кніжных знакаў. Быў наладжаны кантакт з Ленінградскім таварыствам экслібрысістаў і ў яго выданнях друкаваліся беларускія кніжныя знакі і рабіліся даклады пра іх. Але галоўная задача заключалася ў папулярызацыі экслібрыса сярод кнігалюбаў і пашырэння яго ў бібліятэчных зборах. «Таварыствам бібліяфілаў» была выдадзена першая і адзіная манасграфія пра кніжны знак, якая цяпер — бібліяграфічная рэдкасць. На жаль, у сярэдзіне трыцятых гадоў мастак амаль перастаў працаваць над экслібрысамі. Перыяд «часовага зацішша» працягваўся да пачатку шасцідзсятых гадоў, калі беларускі савецкі кніжны знак зноў набыў заслужаную папулярнасць.

У ГЭТЫХ нататках пра экслібрыс на Беларусі да 1941 года, зразумела, я не прэтэндую на вычарпальную глыбіню. Хачу толькі ў заключэнне выказаць надзею, што далейшыя пошукі прынесуць удакладненні ў гэтую няпоўную карціну гісторыі беларускага экслібрыса.

НАШАГА МІНУЛАГА

знізілася цікавасць да мастацкага экслібрыса. Дзяржаўныя і грамадскія бібліятэкі і чытальні карысталіся сухімі штампамі, якія нярэдка псавалі выгляд кнігі. На гэта былі свае прычыны. Па-першае, недастатковая ўвага да малой графікі з боку саміх мастакоў, якія не лічылі экслібрысы творамі мастацтва. Па-другое, радавому чытачу і кнігалюбу экслібрыс не заўсёды быў на кішэні. А штамп на кнізе — больш даступны сродак інфармацыі аб яе прыналежнасці. Патрэба, нельга не ўлічваць і такі фактар, як узмацненне рэацыі ў царскай Расіі, калі заўважылі аб прыналежнасці кнігі часам было проста-такі рызыкаўна. Часы першай сусветнай вайны — таксама не пара для ўпрыгожвання кніг.

Усё ж нітка развіцця экслібрыса не перарывалася. На Беларусі можна адзначыць сціплы экслібрысы-штампы А. Прушынскага з лацінскімі ініцыяламі «А. Р.» у акружэнні арнамента, этнографа Б. Эшмаха-Шыпілы з адлюстраваннем у авале родавага герба з каронай наверху ў акружэнні сцягаў, якія падтрымліваюць львы, з надпісам на латыні.

Існавалі таксама авальныя штампы-пячаткі на кнігах з указан-

1-ае Віленскае Беларускае гімназіі» — на кнізе «Першае чытанне», напісанай Цёткаю, 1906 года выдання. Другі знак — лацінскімі літарамі: «Кніжніца С. і Л. Радзевічаў» — аддрукаваны на кнізе Я. Купалы «Расіданае гняздо», выдадзенай друкарняю «Прамень» у Вільні ў 1919 годзе. Магчыма, далейшыя пошукі прывядуць да выяўлення іншых невядомых дагэтуль знакаў.

КАСТРЫЧНИЦКАЯ рэвалюцыя адкрыла шлях да культуры масам працоўных. І на гэта не мог не адгукнуцца і кніжны знак, паколькі рэзка змяніўся сацыяльны склад уладальнікаў бібліятэк. Найбольш багатыя кніжныя зборы сталі агульнанароднай уласнасцю. Усё гэта адлюстравалася ў мастацтве кніжнага знака, да якога вырастае цікавасць шырокіх мас. Народ пацягнуўся да кнігі.

У экслібрысе з'явіліся новыя сюжэты, больш разнастайны мастак змест. Адлюстравалі ўжо не толькі Інтэрэсы нейкіх асоб, але і значныя грамадскія падзеі. Актыўна ўвайшла ў кніжныя знакі родная мова беларусаў. Колькасць экслібрысаў значна расце.

тэхнікаю тарцовай гравюры. Яго знакі маюць ярка выяўлены нацыянальныя каларыты. На яго аўта-экслібрысе — палітра, калона ў гонар вызвалення Віцебска ад напалеонаўскага нашэсця. Я. Мінін адлюстроўвае тыпы беларусаў з нацыянальнымі музычнымі інструментамі на кніжным знаку А. Шлюбскага. У знак «М. К.» мастак уводзіць скарыніскі арнамент. Па праве самым цікавым лічыцца знак для Віцебскага краязнаўчага музея. Пра яго шмат пісалі. Так, С. Фарцінскі, у прыватнасці, піша: «Нельга не адзначыць, што мастак спалучыў у гэтым кніжным знаку разнастайныя сімвалы, прычым, нягледзячы на іх уяўную несумяшчальнасць, дзякуючы удамай кампазіцыі, стварыў прыгожы і змястоўны кніжны знак...» (С. Фарцінскі «Савецкія кніжныя знакі». У зб.: «Кніга, Даследаванні і матэрыялы», т. 11, Масква, 1960, стар. 340—341.).

На жаль, не ўсе экслібрысы, выкананыя памятнымі тагачаснымі мастакамі, захаваліся да нашых дзён.

С. Юдовін, які доўга працаваў у Віцебску, а пасля пераехаў у Ленінград, стварыў каля двух дзесяткаў экслібрысаў, з іх — сем

Беларускія кніжныя знакі 20-х гадоў: краязнаўца М. Наспяровіча (аўтар Я. Мінін), Цэнтральнага бюро краязнаўства (аўтар П. Гуткоўскі), вучонага агранома-заатэхніка В. Авітоўскага (аўтар З. Гарбавец) і мастацтвазнаўцы М. Шчакаціхіна (аўтар А. Тычына).

КАМУ ЎСМІХНЕЦЦА ЎДАЧА?

Сонечны зайчык уляцеў праз ведаўную вітрыну ў пакой, на секунду стаяў на карычневым бліскучым баку керамічнага збана, прабег па сцяне, высвечваючы то пачыстны пялёстак гладыбелуса, то жоўты асенні ўбор бярозкі, то мокрыя берагавыя камяні, і, нарэшце, застыў на цудоўных бурштынавых каралях. Яны ледзь уздыгвалі, пераліваліся, купаючыся ў залацістым промні асенняга сонца. Пройдзе некалькі часу, і гэты рэч: і збан, і карціны на сцянах, і каралі набудуць сваіх новых заападароў. А пакуль што зны экзістанты — выставкі — выйграванай чвэртай. Усесаюзнай мастацкай латарэі.

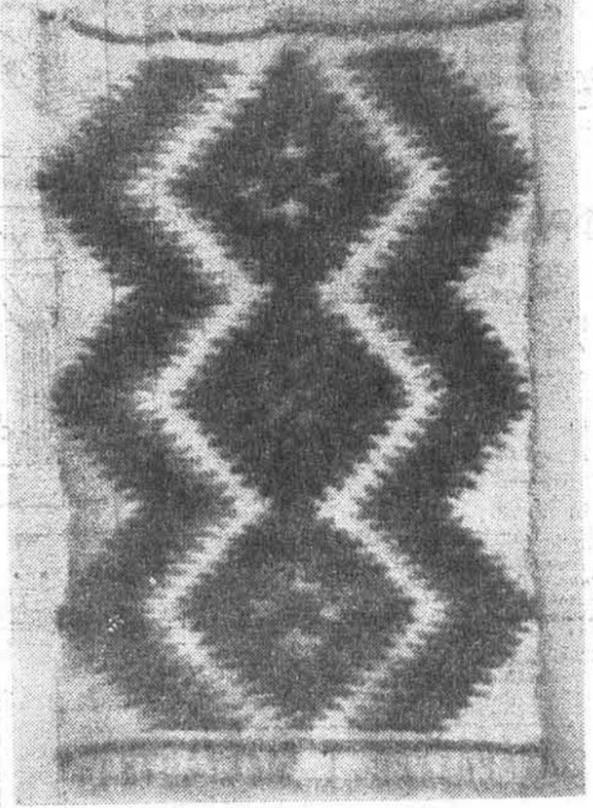
Расказвае адказны сакратар тыражнай камісіі, мастак Вячаслаў Конабейскі:
— Выстаўка, што працуе зараз у салоне Саюза мастакоў БССР, незвычайная. Бо з усіх іншых выставак і вернісажаў творы мастацтва звычайна вяртаюцца ў музеі і сховішчы. А тут зны пераходзяць у рукі працоўных, становяцца ўпрыгожаннем-кватэр колгас-

Кафейна-чайныя сервізы.

нікай і настайнікоў, урачоў і будаўнікоў. Нездарма дзвіг Усесаюзнай мастацкай латарэі — «Мастакі — народу». Спецыяльнае журы, якое ўзначальвае народны мастак ССР В. Яфанаў, выбрала 417 тысяч выйграваных. Сярод іх — 10 200 твораў жыццянісу, 3 600 — графікі, вырабы са шкла, фарфору, керамікі, дэкаратыўныя дываны, чаканкі.
А хто адмовіцца паглядзець музеі Масквы і Ленінграда? Набыць у Венгрыі, Польшчы ці Балгарыі? Такія пачуцці таксама развіграваныя ў латарэі.
У Мінску выстаўлена толькі некаторая частка выйграваных. Гэта работы народных мастакоў

РСФСР Г. Ніскага, М. Панамарова, Я. Кугача, народнага мастака БССР В. Цвірко, заслужанага мастака Азербайджана А. Джафарова.
Яркія фарбы вясны на дэкаратыўным дыване, вытканым украінскімі ўмелцамі. Так і хочацца напіцца сцюдзёнай вады са збана, што зрабіў срузінскі ганчар. Здзіўляецца тонкай рабоце майстра чаканкі, заслужанага дзеяча мастацтваў Дагестанскай АССР А. Абдурахманова. Канечне ж, такія цудоўныя работы прыносяць радасць у любы дом. А стаць іх уладальнікам можа кожны. І трэба для гэтага зусім нямнога — крышачку ўдачы.

А. Церлюжан. Лежнік.

Валянцін КРЫЖЭВІЧ

На тым канцы дроту лагодны жаночы голас булькатаў:

— З месцамі ў нас у садзіку, відома, тугавата, ды ўсё ж прыводзьце дзіця—уладкуем як-небудзь...

— Дзякуй вялікае, ужо не трэба—дымі цешча прыводжае. Прыгледзіць.—невыразна прамармытаў я. кладучы трубку.

Гардзеі Іванавіч дагорліва паківаў галавой.

— Не ведаеш, значыць? Прыехала ўжо яна. Цябе тут шукала... Паўзавода, як вулей, гэтым растрывожаны, а ты...

І праз кароткую паўзу дадаў:

— Малады яшчэ, жыцця не бачыў... Аднак не маркоўся, не на востраве жывеш, а сярод людзей... Дапамогуць...

...Не было б шчасця, дык гора намагло... У доме адпачынку я пабываў, працую—на першай змене, дачка ў садзік ходзіць. Ну, што яшчэ? Сплю я дома, а цешча... цешча абеды смачныя гатуе!

Мікола НАВІЦКІ

МІКРАБАЙКІ

АСЦЯРОЖНЫ

З-за нікчэмных нейкіх спраў Певень Пеўню дыхту даў.
— Міліцыя! — зароў Бульдог і ў будцы ціхенька залёг.

ПАЛЕНА

Кінутае ў полымя, пяслося:
— Нарэшце... месца цёплае знайшлося!..

ПЛЯТНАРКА

Нашэптвала Гайка-пляткарка Балту:
— Ох, круціць галоўку Адвэрта Вінту.

МЕГАН

НАСМАРК

Пазваніў паэт Расланэк і сказаў, што ў яго насмарк і што вчэраць ён будзе дома. На ўсякі выпадак мы пайшлі да Расланэка праведзець яго і пераканацца, ці сапраўды ў яго насмарк.

— Хворыя часта не звяртаюць увагі на хваробу,— сказала баранеса.— Можна гэта насмарк, а можа што-небудзь і больш сур'ёзнае. Паглядзім.

Расланэк сядзеў у ніжаме і дасваўся лешняй. Тут жа сталла паўлітроўка чыстай.

— Што з табой?— запыталі мы.

— Насмарк у мяне,— сказаў Расланэк.

— Выклікаў доктара?
— Не.

— Дык выкліч,— сказаў пан Куця.— Пайдзем педыятра.

Паэт Расланэк выпіў кілішак і тут жа паліў сабе настуны.

— Вы што, звар'яцелі?!— запытаў ён.— Навошта мне выклікаць педыятра?

— На ўсякі выпадак,— адказаў пан Куця.— Дзіцячыя хваробы небяспечныя для дарослых.

Расланэк выпіў і нічога не адказаў.

— Можна табе зрабіць пнеўматаракс?— сказала баранеса.— Альбо паставіць баньні? Але лепш ніхай скажа доктар.

— Навошта вы прышлі сюды?— запытаў Расланэк.— На якое ліха?

— Мы не пакінем цябе аднаго,— ватагарыня адказала баранеса.— А можа трэба, каб цябе паглядзеў хірург?

Расланэк кінуў у баранесу шэпці, але не папаў.

— Дрэньня з ім справы,— задумаўшыся, сказаў Бяспальчык.

— У мяне насмарк!— усклікнуў Расланэк.— Дайце мне спакойна пахварэць.

— Можна, гэта першое захворванне,— разваілаў уголас Бяспальчык.— Бываюць дзіўныя сімптомы.

Расланэк начаў кідаць у нас чым папава і супакоўся толькі пасля ўкола, які зрабіў яму доктар з «хуткай дапамогі». Пасля ўжо спакойна паехаў у бальніцу.

Дык вось. Добра што мы пайшлі яго праведзець. А яму здавалася, што гэта насмарк.

З польскай перакладў Уладзіслаў СТРУМІЛА.

ЦЕШЧА ПРЫЕХАЛА

Настрой у мяне быў не-благі. Хутка прыводжае цешча і, нарэшце, будзе вырашана праблема пры-гляду за малой Анюткай. Насвістаючы гарэзліваю мелодыю, я паціху кіра-ваўся са сталойні да свай-го цэха.

Раптам нехта ляпнуў мяне па плячы, перашпіні-шы няспешны бег думак. Азірнуўся — Мішка, мой колішні аднакашнік па тэхнікуме. Толькі нешта нявыясла заклапочаны ў яго твар.

Мішка, тым часам зноў паліпаў мяне па плячы і спагадліва прамовіў:

— Ты, Віцюк, не надта бядуй. Калі што якое—заходзь, сустрэнем з Ні-най як роднага. Раскла-душка знойдзецца...

Не паспеў я дабрацца толку, як сябра заспяшаў-ся далей, выгукнуўшы на хадзі:

— Завітай да шэфа, ці-кавіўся табой!

...Сцяпан Фёдаравіч, дырэктар завода, пагля-дзеў на мяне як на безна-дзейнага хворага і глуха вымавіў:

— Мы тут падумалі, Кузьмякоў... Адным сло-вам, пераводзім цябе ў другі цэх. Зарплата, раз-умееш, тая самая, але заўсёды ў першую змену працаваць...

Я «слухаў дырэктара, няўцяма паціскаючы плі-чыма, не ведаючы, што і думаць.

Сцяпан Фёдаравіч цяж-ка ўздыхнуў і сказаў:

— У каго з нас не бы-ло такога? Вось у мяне калісь... Эх, ды што там казаць,—ён махнуў рукою і адварнуўся да айна.

З жахам адчуваючы, што ў начальства гатова прабіцца скупая мужчын-

ская сляза, я выкуліўся з-кабінета.

У калідоры патрапіў на старшыню рабачкома Сі-доркіна. Асцярожна пры-трымліваючы мяне пад-локаць, ішчы на слізце, ён загаварыў:

— Цябе, можа, пячонка турбуе, ці са страўнікам што?... Кажы адразу—пу-цэвачку ўраз знойдзем...

— Слухай, Сідоркін, у мяне штосьці такое выя-вілі?—апалым голасам за-пытаў я, успомніўшы пра нядаўні прафілактычны медагляд.

Сідоркін хуценька сха-ваўся за абычымі цыра-тай дзвярыма нейкага ка-бінета.

Прыгнечаны, я падыбаў у цэх. Пара было прысту-паць да работы.

Толькі гэта ўзяў кіру-нак на свой участак, як майстар Гардзеі Іванавіч паклікаў да тэлефона.

Міхась СКРЫПКА

ДЭМАКРАТЫЯ

Дзе золатам, мільёнамі
Услаўлены багатыя,
Жыла-была хвалёная,
Як кажуць, дэмакратыя.

Што хочаш еш, што хочаш пі,
І балбачы, што хочаш,
І золата каўшом грабі —
І фермер, і рабочы.

Не спадабаўся прэзідэнт —
Забойцы ёсць з аплатаю,
За ўсё залпоціць бізнесмен,
Магнат ад дэмакратыі.

Пусціць любому кулю ў лоб
За грошы — шмат аматараў.
А прэзідэнтаў недахоп —
Тады глушы сенатараў.

Бядуе Сэм, відаць, аслаб,
Сурдут далару латае,
Бо Пентагон там асядлаў
Свабоду, дэмакратыю.

Плывуць штодзень у ЗША
Свінцом з уліку знятыя.
У трунах целы, а душа —
Шукае дэмакратыю.

Стаіць, паніклы, без надзей
Свабоды сімвал — статуя.
Ёй сорам за сваіх людзей
Ад гэткай дэмакратыі.

П. ФІЛІПАУ

ФРАЗЫ

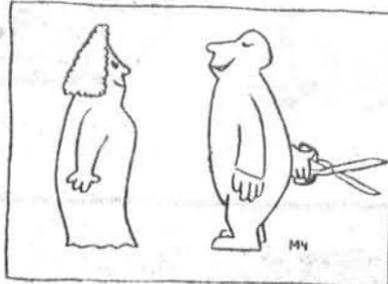
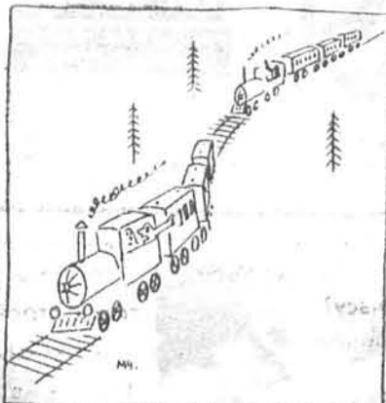
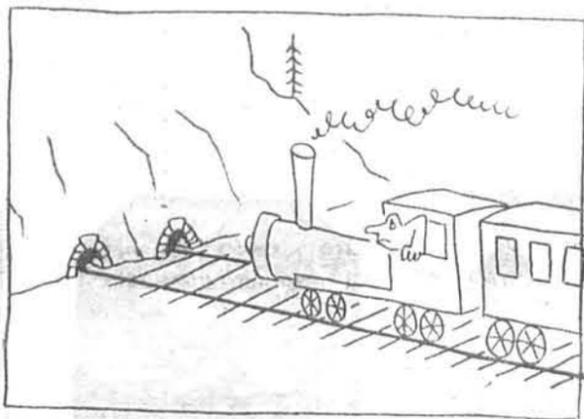
Акцёр вельмі баяўся лютэрка:
яно накавала яго творчас аблічча.

Сем разоў адмерай, але не спя-
тайся адразуць — узгадні з началь-
ствам.

Толькі дыўкоўскам не сорамна пры-
войнаць чужыя думкі.

При амплітуду ваганніў разва-
жаюць не толькі маятнікі.

Мал.
В. ЧАРНЯЎСКАГА.

— Я падрыхтывала сюрпрыз — па-
шыла максі-суенку.
— Я таксама падрыхтаваў сюр-
прыз.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністер-
ства культуры і праваўлення Саюза пісателёў
БССР Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намес-
ніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага са-
кратара — 33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04,
аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела
выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай
эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі —
33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва
—32-22-19 бухгалтэрыі—32-15-87.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛА-
ДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара],
Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІ-
КАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЎЮБАУ, В. У.
ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ,
У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕН-
КА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО,
Р. Р. ШЫРМА.